lozan
Barış Konferansı

tutanaklar-belgeler

ÇEVİREN: SEHA L. MERAY

3. Baskı

YKY

LOZAN BARIŞ KONFERANSI

5

LOZAN
BARIŞ KONFERANSI

TUTANAKLAR - BELGELER

BİRİNCİ TAKIM
CİLT IV

1 ŞUBAT - 22 NİSAN 1923
GÖRÜŞMELERİNE İLİŞKİN BELGELER

ÇEVİREN: SEHA L. MERAY

İSTANBUL

Lozan
Barış Konferansı

Yapı Kredi Yayınları

Lozan Barış Konferansı
Tutanaklar - Belgeler
Takım I, Cilt 4
Çeviren: Seha L. Meray

Düzelti: Cenk Koyuncu - Selahattin Özpalabıyıklar
Ofset Hazırlık: Tipograf

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel
Baskı: Şefik Matbaası

1. Baskı: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969
YKY'de 1. Baskı: İstanbul, Ekim 1993
2. Baskı: İstanbul, Mayıs 2001
ISBN 975-363-208-8 (Cilt No.)
ISBN 975-363-203-7 (Takım No.)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
http://www.shop.superonline.com/yky
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

İÇİNDEKİLER

* İçerideki metnin başında "saat 18" yazılıdır. (S.L.M.)

AÇIKLAYICI NOT

Konferansın çeşitli Komisyonlarınca 31 Ocak ve 1 Şubat [1923] tarihlerinde yapılmış olan oturumları (Bknz. Cilt I, s. 333 v.s.*), Konferansa Çağıran Devletler Temsilcileriyle Türk Temsilcileri arasında yürütülen yarı resmî görüşmeler izlemiştir.

Bu görüşmeler sırasında, Müttefik Devletler Temsilcileri, Türk Temsilci Heyetine sunulmuş bulunan tekliflerin birçok noktalarında değişiklikler yapmağa razı olmuşlardır. Aşağıda I-III sayıları altında aktarılmış belgeler, görüşmelerin bu aşamasına ilişkindir.

Türk Temsilci Heyetinin 4 Şubat, saat 13.30 da sunduğu mektubu (Belge, sayı IV), bu yeni teklifleri ele almaktadır.

Bu notanın verilmesinden sonra, Çağıran Devletler Temsilcileriyle Türk Temsilcileri arasında, 4 Şubat günü saat 17.30 da özel bir toplantı yapılmıştır. V-IX sayılı belgeler, bir anlaşmayla sonuçlanamamış olan bu toplantıda öne sürülen teklifleri ve telkinleri göstermektedir.

Lausanne Konferansına, işte bu koşullar altında ara verilmiştir.

8 Martta, Türk Temsilci Heyeti Başkanı, Türk Hükümetinin, Andlaşma tasarısı ile Sözleşmeler tasarılarında yapılmasını teklif ettiği değişiklikleri, Çağıran Devletler Dışişleri Bakanlarına, Ankara'dan bildirmekteydi (Belge, sayı X).

Çağıran Devletlerin bu bildiriye cevapları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin İstanbul'daki Temsilcisine 1 Nisanda sunulmuştur (Belge, sayı XI)

XII sayılı belge, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya'nın, birbirinin eşi olan Notalarına, Ankara Hükümetinin verdiği cevabı göstermekdedir.

Bu notaların verişiminden sonradır ki, Genel Sekreterlik, Temsilci Heyetlerini, Lausanne'da, 23 Nisanda [1923] toplantıya çağırmakla görevlendirilmiştir (Belge, sayı XIII).

* Bu sahife sayısı, Fransızca tutanağa göre verilmiştir. Bu çeviride, Cilt I, Kitap 2, s. 31 v.s. (S.L.M.)

I
İNGİLİZ, FRANSIZ VE İTALYAN TEMSİLCİ HEYETLERİNCE, ANDLAŞMA TASARISIYLA BUNA EKLİ SÖZLEŞMELER TASARILARINDA YAPILMASI TEKLİF EDİLEN DEĞİŞİKLİKLER

3 Şubat 1923 (sabah)

I. ANDLAŞMA TASARISI

a) *Önsöz* [Dibaçe, *Préambule*]

Şu biçimde bir 3 ncü paragraf eklenmesi:

"Ve bu ilişkilerin, Devletlerin bağımsızlığına ve egemenliğine saygı temeline dayanması gerektiğini düşünerek"

b) *46 ncı madde aşağıdaki gibi kaleme alınacaktır:*

"45 nci Maddenin son fıkrası uygulanarak, Osmanlı Devlet Borcunun, bu maddede saptanmış olan nominal tutarı [anaparası], işbu Andlaşmasının yürürlüğe giriş tarihinden başlıyarak üç aylık bir süre içinde ilgili Devletlerden biri istekte bulunursa, bu Devletler arasında bölüştürelecektir. Bu bölüştürmenin, yıllık taksitlerin bölüştürülmesi için kabul edilmiş olanlara göre ve borçlanma [istikraz] ya da öndelik [avans] Sözleşmelerinin hükümleriyle işbu Kesimdeki hükümler göz önünde tutularak yapılması gerekecektir.

"Bu bölüştürmenin yol ve yöntemlerini saptamak üzere, gerekirse, Paris'de bir Komisyon toplanacaktır. Bu Komisyon, Türk Hükümetinin Temsilcileriyle, yukarıda adı geçen Devletlerden her birinin temsilcilerinden, Birleştirilmiş Borç ile İkramiyeli Türk Tahvillerini (*la Dette Unifiée et les Lots turcs*) ellerinde bulundurantarı bu konuda temsil etmekte olan Osmanlı Devlet Borcu Meclisi üyelerinden ve öteki borçlanmaların [istikrazların] senetlerini ellerinde bulunduranların [hâmillerin] temsilcilerinden kurulacaktır.

"Katkı paylarının ödenmesi, yukarıdaki hükümler yüzünden ertelenemeyecektir."

(c) *Madde 57:*

*Birinci fıkranın altıncı satırında** "15.000.000 Türk altın Lirası" yerine "12.000.000 Türk altın Lirası" denilmesi.

Bu maddenin 2 ci fıkrası çıkartılmıştır.

d) *Madde 58:*

Bu madde, şimdiki biçimiyle, çıkartılmıştır; yerine, aşağıdaki metin konulmuştur:

"57 nci Maddede öngörülen ödeme, bu maddede göz önünde tutulan Devletlerin 1 Ağustos 1914 ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe konuluşuna kadar meydana gelen olaylara ilişkin olarak, birbirlerine karşı öne sürebilecekleri parasal istemleri kesin olarak sona erdirmiş olacaktır; bu istemler içinde, Taraflardan her birinin kendi uyruklarını ilgilendirdiği halde, sonradan bir Hükümetçe bir başka Hükümet yararına doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bir ödemede bulunulmasını gerektiren istemler de bulunmaktadır."

e) *Madde 59:*

3 ncü satır: "900.000" *yerine* "720.000" *denilmesi;*

4 ncü satır: "15.000.000" *yerine* "12.000.000" *denilmesi.*

f) *Madde 60:*

Ayrıcalıkların [imtiyazların, concessions] verilmesi konusunda Osmanlı Borcu Meclisine danışılmasına ilişkin 3 ncü, 4 ncü 5 nci fıkralar, çıkartılmıştır.

g) *Madde 61:*

*3 ncü satırda:** "15 milyon" *yerine* "12 milyon" *denilmesi.*

h) *Madde 69:*

2 nci fıkra yerine aşağıdaki metin konulmuştur:

"Bu taksitler gerekli süre içinde ödenmiş olurlarsa, Türk Hükümetinin emrine derhal 900.000 Türk altın Liralık bir para verilecektir. Yıllık beşinci taksitin ödenmesinden sonra, Türk Hükümetine, bir önceki fıkrada belirtilen altın para tutarlarından geri kalanı da ödenecektir."

i) *Madde 130:*

*2 nci fıkranın 2 nci satırında,** "uluslararası sağlık Sözleşmeleri" *kelimelerinden sonra,* "ve işbu Andlaşmanın 21 nci Maddesinde öngörülen Boğazlar Rejimine ilişkin Sözleşme" *kelimelerinin eklenmesi.*

II. BOĞAZLAR REJİMİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME TASARISI

2 nci Maddeye Ek. Kurallar.

*Parag. 1, fıkra (a), 3 ncü satır:** "hiç bir" *sözünden önce,* "uluslararası sağlık hükümleri saklı kalmak üzere" *kelimelerinin eklenmesi;*

ve 6 ncı paragraf olarak, aşağıdaki metnin eklenmesi:

"Paragraf 6. Sağlık konusuna ilişkin özel hükümler.

"İçlerinde veba, kolera ya da tifüs olayları olan, ya da yedi günden beri böyle olaylar çıkmış bulunan savaş gemileriyle, bulaşık bir limandan, beş kez yirmidört saatten az bir süre içinde ayrılmış bulunan gemiler Boğazlar'dan karantinalı geçecekler ve Boğazlar'ı bulaştırmak olanağını kesin olarak ortadan kaldırmak

* Fransızca metinde. (S.L.M.)

üzere gerekli bütün koruma tedbirlerini, gemide bulunan bütün olanakları kullanarak almak zorunda olacaklardır.

"İçlerinde bir hekim bulunan* ve Boğazlar'dan durmaksızın ya da yükünün bir bölümünü boşaltmaksızın, doğrudan doğruya geçen ticaret gemileri de böyle davranacaklardır.

"İçlerinde hekim bulunmayan ticaret gemileri, Boğazlar'a girmezden önce – Boğazlar'da durmayacak olsalar bile – uluslararası sağlık hükümlerinin gereklerini yerine getirmek zorunda olacaklardır.

"Boğazlar'da bir limana uğrayan savaş gemileriyle ticaret gemileri, bu limanda uygulanabilir uluslararası sağlık hükümlerine bağlı olacaklardır."

III. TİCARET REJİMİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME TASARISI

a) *Madde 7:*

Aşağıdaki gibi kaleme alınmış bir 2 nci fıkra eklenmesi:

"Bununla birlikte, Türkiye'ye sınırdaş olan Avrupa ülkeleri bakımından, bir önceki fıkrada belirtilen beş yıllık süre bir yıla indirilecektir."

b) *Madde 8:*

3 ncü satır: "beş yıl" *yerine,* "7 nci maddede öngörülen beş yıllık ya da bir yıllık süreler" *denilmesi.*

c) M*adde 9:*

Aşağıdaki gibi kaleme alınmış bir 3 ncü fıkra eklenmesi:

"Bununla birlikte, Türkiye'ye sınırdaş olan Avrupa ülkeleri bakımından, bir önceki fıkrada belirtilen beş yıllık süre bir yıla indirilecektir."

IV. ADALET REJİMİNE İLİŞKİN BİLDİRİ

Önceki tasarı yerine aşağıdaki metnin konulması:

"TÜRKİYE'DE ADALETİN YÖNETİMİNE İLİŞKİN
BİLDİRİ TASARISI"

"Türk Temsilci Heyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, yabancılar, Türk mahkemelerinde iyi bir adalet sağlamağı her bakımdan güvence altına almağa ve, egemenliğini tümüyle kullanarak ve hiç bir yabancı karışımı [müdahalesi] olmaksızın, bu adaletin yerine getirilmesine göz kulak olmağa yetenekli bulunduğunu daha önce belirtmek fırsatını bulmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, göreneklerde ve uygarlıktaki gelişmenin haklı göstereceği bütün reformları gerçekleştirmek için araştırma ve incelemelere girişmeğe de aynı ölçüde hazırdır.

"Böyle bir düşünceyle, Türk Temsilci Heyeti, aşağıdaki bildiride bulunmağı gerekli görür:

"Türk Hükümeti, Milletlerarası Daimî Adalet Divanınca düzenlenecek bir çizelgeden seçeceği hukuk danışmanlarını, beş yıldan az olmamak üzere gerekli göreceği bir süre için, derhal hizmete almak niyetindedir.

* 1924 Türkçe çevirisinde "tabib olmayan" Fransızca resmî metinde "ayant à bord un medecin" denilmektedir. (S.L.M.)

"Bu hukuk danışmanları Adalet Bakanına (*Ministre de la Justice*) bağlı olacaklar, hukuk reformları [yasal reformlar] komisyonlarının çalışmalarına katılacaklar ve özellikle İstanbul, İzmir İstinaf Mahkemeleriyle, Samsun ve Adana ilk derece [bidayet] mahkemelerinin yargısal yetki çevrelerine atanacaklardır. Bu hukuk danışmanları, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini ilgilendirebilecek bütün işlerde, hukuk, idare, ticaret ve ceza konularında Türk mahkemelerinin işleyişini izlemekle ve hukuka uygun saymayacakları yargısal işlem ya da kararlara karşı Adalet bakanlığınca bunların İstinaf Mahkemelerine ya da Yargıtay'a sunulmasını ya da yeniden incelenmesine girişilmesini istemekle, ve gerek hukuk, ticaret, idare ve ceza konularında mahkemelerin yönetimi, gerekse cezaların ya da kanunların uygulanması yüzünden doğabilecek bütün yakınmalara bakmakla ve Türk kanunlarına tam olarak uyulmasını sağlamak üzere, yetkili Türk makamlarına bu konularda bilgi vermekle görevli olacaklardır.

"Suçüstü durumlar dışında, yukarıda belirtilen yargısal yetki çevrelerinde göz önünde tutulan işlerde, Türk makamlarınca yapılması gerekli görülecek konuların [ikametgâhların] aranması, araştırmalar ya da tutuklamalar bu hukuk danışmanlarıyla görüş birliği içinde uygulanacaktır.

"Ceza işlerinde* her zaman kamu güvenliğinin bundan zarar görmemesi şartıyla, kefalete bağlıyarak salıverme yoluna gidilecektir.

"Hukuk ya da ticaret konularında her türlü hakemlik sözleşmelerine ya da hakemliği öngören hükümlere başvuralabilecektir; böylece verilen hakemlik kararlarının, ilk derece [bidayet] mahkemesi Başkanının onayı (visa) üzerine, yürürlüğe konulmaları zorunlu olacaktır; Mahkeme Başkanı ancak, kararın kamu düzenine aykırı olması durumunda onayını (*visa*) vermeyebilecektir.

EKLENTİ

ANDLAŞMA TASARISINDAKİ YANLIŞLARA İLİŞKİN DÜZELTMELER

20 nci Maddede, "18 Ekim 1912 tarihli Lausanne Andlaşması uyarınca tanınmış olan haklar ve ayrıcalıklar..." *yerine,* "18 Ekim 1912 tarihli Lausanne Andlaşması ve bu Andlaşmaya ilişkin Senetler uyarınca tanınmış olan haklar ve ayrıcalıklar.." *denilmesi gerekmektedir.*

* Fransızca resmî metinde "Dans les matières correctiomelles et eriminelle", 1924 Türkçe çevirisinde "cürüm ve cinayet işlerinde" denilmektedir. (S.L.M.)

II
İNGİLİZ, FRANSIZ VE İTALYAN TEMSİLCİ HEYETLERİNİN TEKLİFLERİ

I. BARIŞ ANDLAŞMASI

4 Şubat 1923

Müttefik uyruklarının uğradıkları zararların giderilmesi için, Türkiye'ce 12 milyon Türk altın Lirası ödenmesine ve bu ödemenin yol ve yöntemlerine ilişkin 57 nci, 59 uncu, 61 nci, 63 ncü, 64 ncü, 69 ncu ve 79 ncu maddeler çıkartılmıştır.

Bunların yerine aşağıdaki maddeler konulmuştur:

Madde A.

"Bir yandan – Yunanistan dışında – Bağıtlı Devletlerle, öte yandan Türkiye, 1 Ağustos 1914 tarihi ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe konuluşu [tarihi] arasında meydana gelmiş olaylara ilişkin her türlü parasal istemlerden karşılıklı olarak vazgeçerler; istemler içinde, ilkin taraflardan her birinin kendi uyruklarını ilgilendirdiği halde, sonradan bir Hükümetçe başka bir Hükümete doğrudan ya da dolaylı olarak ödemelerde bulunulmasını gerektiren istemler de bulunmaktadır.

"Bir yandan – Yunanistan dışında – Bağıtlı Devletlerle, öte yandan Türkiye, özellikle yukarıda belirtilen dönem içinde uyruklarının uğramış oldukları kayıp ve zararlara ilişkin her türlü istemlerden vazgeçerler."

Madde B.

"(A) Maddesinin hükümleri, işbu Andlaşmanın III ncü Bölümündeki hükümlere (Ekonomik Hükümler) halel vermez."

Madde C.

"(A) ve (B) Maddelerinin hükümleri Türkiye'nin Yunanistan'dan, ya da Yunanistan'ın Türkiye'den olan istemlerine uygulanamayacaktır."

Madde D.

"Türk Hükümeti, öteki Bağıtlı Devletlerle görüş birliği içinde, Alman Hükümetinin, savaştan sonra Almanya'dan Türkiye'ye gönderilecek malların

tutarını ödemek üzere, Türk Hükümetince çıkartılmış olan kâğıt paraları (*billets*) belirli bir kambio değeri üzerinden kabul edeceği konusunda savaştan önce girişmiş bulunduğu yükümlerden kurtulmuş sayıldığını bildirir."

Madde E.

"Türkiye, Almanya ile 28 Haziran 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 259 ncu maddesinin 1 nci fıkrası, ve Avusturya ile 10 Eylül 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 210 ncu maddesinin 1 nci fıkrası uyarınca, Almanya ve Avusturya'nın geçirmiş [transfer etmiş] bulundukları altın paralar üzerindeki haklarından, – Yunanistan dışında – öteki Bağıtlı Devletler yararına vazgeçer. Gerek ilk kez sürüme çıkartılmış Türk kâğıt paralarına ilişkin 20 Haziran 1331 (3 Temmuz 1921) tarihli sözleşme ile, gerekse bu kâğıt paraların arkasında yazılı metin ile Osmanlı Devlet Borcu Yönetim Meclisine yükletilmiş bulunan bütün ödeme yükümleri kaldırılmıştır. Bu kâğıt paraları ellerinde bulunduranlara karşı Türk Hükümeti sorumlu kalmaktadır."

Yunanistan ile Türkiye'nin, uyruklarına verilmiş zararlar için herhangi bir ödemede bulunmaktan karşılıklı olarak vazgeçmelerini öngören 58 nci Maddenin yerine aşağıdaki metin konulmuştur:

Madde F.

"Türk Hükümetinin Yunan Hükümetine karşı, Lausanne Barış Konferansına sunmuş bulunduğu istemlerle, Yunan Hükümetinin Türk Hükümetine karşı, gene bu Konferansa sunduğu istemler, her iki Hükümet arasında ileride yapılacak bir anlaşmaya konu olacaktır.

"Anlaşmaya varılamazsa, bu sorun hakemlik yoluyla çözümlenecektir."

II. TRAKYA SINIRINA İLİŞKİN SÖZLEŞME

Trakya'da konaklayacak Türk silâhlı kuvvetlerinin toplam sayısını 20.000 olarak sınırlayan 4 ncü madde çıkartılmıştır.

III
İNGİLİZ TEMSİLCİ HEYETİNİN TEKLİFİ

144 NCÜ MADDEYE EK

"ANZAC [ARI BURNU] ARAZİSİ" DİYE ANILAN TOPRAK PARÇASINDAN YARARLANMA ŞARTLARI

4 Şubat 1923

İngiliz İmparatorluğunun, *Anzac** [Arı Burnu] toprağından yararlanması aşağıdaki şartlara bağlı olacaktır:

1. Bu toprak parçası, Barış Andlaşmasıyla belirtilen amacından başka herhangi bir amaçla kullanılamayacaktır; bu yüzden, hiç bir askerlik ya da ticaret amacıyla, ya da yukarıda belirtilen asıl amacı dışında kalan başka hiç bir amaçla kullanılmayacaktır.

2. Türk Hükümetinin, bu toprak parçasını – mezarlıkları da kapsamak üzere – denetlemeğe her zaman hakkı olacaktır.

3. Mezarlıkları korumakla görevli sivil bekçilerin sayısı, mezarlık başına bir bekçiden çok olmayacaktır. Mezarlıklar dışındaki toprak parçası için ayrıca bekçiler bulunmayacaktır.

4. Bu toprak parçasında, ister mezarlıklar içinde ister dışında, yalnız bekçiler için kesin olarak gerekli konutlardan başka konutlar yapılamayacaktır.

5. Bu toprak parçasının kıyısında insan ya da yük yüklemeyi ya da karaya çıkartmayı kolaylaştırabilecek hiç bir rıhtım, dalga kıran ya da iskele yapılmayacaktır.

6. Bu toprak parçasını ziyaret için gerekli bütün işlemler yalnız Boğazlar'ın iç kıyısında yapılabilecek ve bu toprak parçasına Ege Denizi kıyısından girmeğe, ancak bu işlemlerin tamamlanmasından sonra, izin verilecektir.

7. Bu toprak parçasını ziyaret isteğinde bulunanlar silâhlı olmayacaklardır; Türk Hükümetinin bu yasağın uygulanmasını denetlemeye hakkı olacaktır.

8. Türk Hükümeti, elli kişiyi aşan ziyaretçi topluluklarının gelişinden enaz bir hafta önce haberli kılınacaktır.

* "Australian and New Zealand Army Corps" kelimelerinin kısaltılışı. (S.L.M.)

IV

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİNİN BARIŞ KONFERANSINDAKİ TEMSİLCİ HEYETİNCE, BARIŞ KONFERANSINDA

İNGİLİZ, FRANSIZ VE İTALYAN TEMSİLCİ HEYETLERİ BAŞKANLARINA GÖNDERİLEN MEKTUP

No. 178 4 Şubat 1923, saat 13.30

EKSELÂNS.

Barışı en kısa bir süre içinde imzalama olanağını gerçekleştirmek üzere son bir çaba göstererek, Türk Temsilci Heyetinin vardığı sonuçları kapsayan ekli açıklamayı size sunmakla onur duymaktayım.

Derin saygılarımın kabulünü rica ederim, Ekselâns.

İmza: M. İSMET.

EK A.

Konferansın amacı olan barışın temel sorunları üzerinde görüşmelerde bulunulmuş, Komisyonlarda ve Alt-komisyonlarda her iki tarafın görüşlerine ilişkin çeşitli tasarılar ve karşı-tasarılar verilmiştir.

Bu çalışmanın sonucu olarak, bugün temel noktalar üzerinde, barışı kurmağa yetecek bir görüş birliğine varılmış olduğu inancındayız. Gerçekten, toprak sorunları, malî sorunlar, sağlık, uyrukluk, azınlıklar, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye], onarımlar, ulaşım yolları, savaş tutsakları, mezarlıklar, adalet (yargı) rejimi gibi sorunlar üzerinde, barışın yapılmasına engel olabilecek hiç bir görüş ayrılığı kalmamış gibidir; bu sorunların, Konferansı bir başarısızlığa uğramaktan kurtarmaya elverecek siyasal bir önemi vardır. Aşağıda belirttiğimiz üzere, biz, bu konuda, salt barışı ve dünyanın esenliğini koruyabilmek için büyük fedakârlıklara katlanmaktayız; dünya kamu oyu kadar, Müttefik

Devletlerin de, bu fedakârlıkların önemini ve değerini kabul edeceklerine kesin olarak inanmaktayız.

Yukarıda belirtilen sorunlar arasında, toprakla [ülkeyle] ilgili olanlar şunlardır:

Batı sınırını, Müttefik Devletlerin teklif ettikleri biçimde kabul ediyoruz.

Müttefik Devletlerin, Trakya'daki kuvvetlerimizin sınırlanmasından vazgeçmelerini, onların barış isteklerinin bir kanıtı sayarak – kaldı ki böyle bir sınırlama Devletin egemenliğiyle bağdaşır da değildir – iyi niyetimizi bir kez daha göstermek üzere, Kara-Ağaç'ı ve buradan Kuleli-Burgaz'a giden demiryolunu, Dimetoka'yı – özet olarak – 1913 sınırımızı elde etmek için direnmiyoruz.

Pek çok tecrübenin de ispatlamış olduğu gibi, başkentimizin güvenliğini sağlamak bakımından tarihte en uygun rejim olan Boğazlar'ın kapalılığından vazgeçerek, bu suların bütün ülkelerin gemilerine açık tutulmalarına razı olduk. Üstelik, her iki kıyısı da aynı Devletin olan ulaşıma açık boğazlarda, bunların silâhlandırılmaları olağan iken, biz Boğazlar'ın silâhtan arındırılmasına razı olduk*.

Gelibolu yarımadasında bir garnizon bulundurma isteğimizden de vazgeçtik.

Söz konusu yarımada üzerinde egemenliğimizi kısıtlayan bir yığın teklif almamıza rağmen, salt uzlaşma isteğimizi göstermek amacıyla, tamamiyle saygılı olduğumuz mezarlıklar dışında, güvenliğe ilişkin birtakım hakgözetir şartların kabulüne karşılık olarak, Anzac diye belirlenen toprak parçasından yararlanma teklifini kabul ettik.

İmroz (*Imbros*) ve Bozcaada (*Tenedos*) adalarında bir yerel yönetim [mahallî idare] kurulmasını da kabul ettik.

Konferansın gündeminde şimdiye kadar yer almamış ve hiç bir görüşmeye konu olmamış bulunan Oniki Ada'ya (*Dodécanèse*) ilişkin teklifi de tümüyle kabul ediyoruz.

Musul sorununa gelince, salt barışın yapılmasına engel olmamasını sağlamak amacıyla ve Türkiye ile İngiltere arasında bir yıl içinde bir ortak anlaşmayla çözümlenmek üzere, bu sorunun Konferans programından çıkartılmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Görüldüğü gibi, toprak sorunları ile Boğazlar sorunu, daha önce kararlaştırılan hükümlerle olduğu kadar, bugün katlanmağa razı olduğumuz fedakârlıklar yüzünden de, barışın yapılmasına katkıda bulunacak nitelikte sorunlardır.

Uyrukluğa [tâbiyete] ilişkin sorunları, Müttefiklerin isteklerine uygun olarak, tümüyle ve eksiksiz kabul etmiş bulunmaktayız.

Özellikle Türkiye için, çok önemli olan azınlıklar sorunu, sürekli olarak uzlaşıcı tutumumuzu göstermiş olduğumuz görüşmeler sonucunda, Müttefik Devletlerin istekleri yönünde çözüme bağlanmıştır.

Maliye sorunları konusunda, önce, Müttefik Temsilci Heyetlerinin tekliflerine uygun olarak, Osmanlı Devlet Borcunun [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'nin] gelirle orantılı bölüştürülmesini, sonra da, Arnavut ve Yunan Temsilci Heyetlerinin isteklerine uygun olarak, demiryollarına ilişkin borçlarla, söz konusu demir-

* Bu son cümle 1924 Türkçe çevirisine alınmamıştır. (S.L.M.)

yollarının bulundukları ülke Devletinin yükümlü kalmasını kabul ettik.

Demiryollarına ilişkin borçların bu biçimde bölüştürülmesi ve Osmanlı Devlet Borcunun geri kalan parçasının gelirlere orantılı olarak bölüştürülmesi, Türkiye'ye, Türk tekliflerine göre yükletilecek olan borçlardan çok daha büyük yükümler getirmektedir. Fakat, Türk Temsilci Heyeti, salt barışın yapılmasını geciktirmemek ve onarılabilir kayıplar yüzünden savaş sorumluluğunu üzerine almamak için, bu fedakârlığa katlanmaktadır.

Bize yapılmış teklife uygun olarak, henüz bölüştürülmemiş, fakat bölüştürülmesi, bizim için, Berlin ve Teselya andlaşmalarıyla da doğrulanmış, tartışma kaldırmaz bir hak oluşturan ve büyük Devletlerce Balkan Devletlerine yükletilmesi gerekli kabul edilen Borç payına ilişkin olarak bir bildiride bulunmakla yetiniyoruz; bu alacağın uygun düşen bir zamanda elde edilmesi için gerekli girişimlerde bulunma yetkimizi saklı tutmaktayız.

Osmanlı Devlet Borcu yönetiminin durumunu belirleyen Muharrem Kararnamesi* konusunda, Osmanlı Devlet Borcu senetlerini ellerinde bulunduranlara, bize yapılmış teklife uygun olarak bir bildiride bulunmağa razı olmaktayız. O inançtayız ki, Osmanlı Hükümetinin önceki davranışlarının, Borç senetlerini ellerinde bulunduranlara [hâmillere] tam bir güven duygusu vermekten hiç bir zaman geri kalmamış bulunması, bu bildirinin yeterli bir güvencesini oluşturacaktır. Bununla birlikte, I sayılı Ek'in açıklayıcı notunun metinden çıkartılmasını zorunlu görmekteyiz.

Bundan başka, işbu Andlaşma uyarınca, ayrılan topraklara düşen Borç payının yıllık taksitlerinin 1920 yılından başlamasını kabul etmekle, yeni fedakârlıklara katlanmaktayız.

Osmanlı Devlet Borcunun [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'nin], aynı adı taşıyan kurumca bölüştürülmesini ve gecikmiş (birikmiş) kuponların ödenmesi konusunda, bu kurumla bir anlaşma yapmağı da kabul ediyoruz.

Üstelik, Almanya ile Avusturya'nın, Türkiye'de maliye ve iktisat örgütlerinde temsil edilmemelerini de kabul ediyoruz.

Onarımlar [tâmirat, *réparations*] sorunu konusunda, sürüme çıkartılmış olan ilk tertip kâğıt paranın karşılığını oluşturan beş milyon Türk Lirasını aşan altın para ile, gemi siparişleri sonucu olarak Türkiye'ye borçlu bulunulan aşağı yukarı yedi milyon Liralık para tutarından, başka bir deyimle, toplam olarak oniki milyon altın lirayı aşan bir paradan vazgeçiyoruz. Müttefik Devletlerin, onarım olarak istedikleri oniki milyon altın Liradan karşılıklı olarak vazgeçmelerini de memnunlukla karşılamaktayız.

Türk yurduna karşı Yunan saldırısının yol açmış olduğu yakıp-yıkmaların onarılmasına yeterli olacak bir paranın, bir adalet gereği olarak, ödenmesini, Müttefik Devletlerin ilke olarak kabul etmelerini senet saymaktayız.

Ulaşım yollarına ilişkin teklifler tümüyle kabul edilmiş bulunmaktadır.

Sağlık işlerine ilişkin bütün teklifleri daha önce kabul etmiştik; yalnız Boğazlar Sağlık İşleri Komitesi sorunu askıda kalmıştı; bu konuda da çok geniş bir uzlaşıcı

* Bakınız: Takım I, Cilt III, s. 9, dip-not. (S.L.M.)

tutum ve büyük bir iyi niyet göstererek, Türk sınırlarının sağlık bakımından yönetimine ilişkin olarak, beş yıllık bir süre için, Avrupalı uzman hekimleri danışman olarak göreve alma isteğinde olduğumuz yolunda bir bildiride bulunmağa hazırız. Teklif edilen Komitenin yerine geçecek olan bu danışmanlar daha yararlı olacaklar ve bu Komiteden daha büyük hizmetler görebileceklerdir.

Savaş tutsakları ve mezarlıklar sorunları da, Müttefik Devletlerin isteklerine uygun olarak çözüme bağlanmış bulunmaktadır; savaş tutsakları için genel af konusunda tarih sorununa ilişkin anlaşmazlık da, Müttefik Devletlerin görüşüne uygun olarak çözümlenmiştir.

Kapitülasyonlara son verilmesi sonucu olarak, yapmamız istenilen bildiride bulunmaya, küçük değişikliklerle razı olurken, barış isteğimizi bir kez daha göstermiş olduk.

Müttefik Devletler uyruklarının Türkiye'de, Türk uyruklarının da Müttefik ülkelerinde yerleşme [ikamet, *établissement*] şartları, Barış Andlaşmasının kapsamına girmemektedir; bu konuda, Devletler arasında zaten olağan yol olduğu üzere, özel bir sözleşme yapılması, Müttefik Devletler Temsilci Heyetleriyle görüş birliği içinde, kararlaştırılmıştı; ancak, bu konuda görüşmelerin sonuçlandırılması Kapitülasyonlar sorunu yüzünden gecikmişti; öte yandan, yukarıda belirtilen görüşmeler, bu konuda, iki taraf arasında büyük görüş ayrılıkları olmadığını da göstermiştir. Yargı rejimi sorunu artık çözümlenmiş sayılabileceğinden, yerleşme [ikamet] konusunda Sözleşme ile mahkemelerin yetkilerine ilişkin birkaç görüş ayrılığının da çözüme bağlanmasında güçlükle karşılaşılmayacağı açıkça bellidir.

Komisyonda ve Alt-komisyonda, Türk ve yabancı uyruklarının vergi konusunda eşitliği temeli üzerinde yapılan görüşmeler ve öne sürülen karşılıklı görüşler sonucu olarak, yabancılara uygulanacak vergi hükümleri sorunu çözüme bağlanmış sayılabilir.

Ekonomik Kapitülasyonlara son verilmiş olduğunun da Barış Andlaşmasında belirtilmesi; ticaret rejimine ilişkin Sözleşmenin Müttefik dört Devlet için beş yıl, öteki İmzacı Devletler içinse bir yıl süreli olması; Türkiye'nin kabotaj sorununu düzenleme hakkının sınırlanmasına ilişkin maddenin tasarıdan çıkartılması; son olarak da, bu Sözleşmenin (I) sayılı Ek'inin 270 sayısının, 12 katsayı uygulanacak maddeler çizelgesine alınması şartıyla, ticaret rejimine ilişkin Sözleşmeyi kabul ediyoruz.

Yukarıda belirtilen sorunlardan başka, bir parçası çözüme bağlanmış sayılabilecek sorunlar vardır; hiç bir çözüme bağlanamadan kalmış sorunlar da bulunmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz, çözümlenmiş sorunlarla, henüz çözüme bağlanmamış sorunlar karşılaştırılırsa, çözüme bağlanmış sorunların temel sorunlar oldukları ve [Barış] Andlaşmasında yer almaları gereken sorunların yüzde seksenini oluşturdukları açıkça görülür. Böyle olunca, bizim katlandığımız büyük fedakârlıklarla, Barışın yapılmasına artık önemli bir engel kalmadığı kabul edilebilir.

Bu durumda, üzerinde bir anlaşmaya varılmış temel sorunların altına imzalarımızı koyarak, Barış yapmamızı teklif etmekle onur duymaktayım. Sonradan çözüme bağlanacak askıda kalmış sorunlar üzerinde de, Temsilci Heyetlerinden bir kesimi görüşmeleri sürdürebilir.

Salt dünya barışına hizmet etmek amacıyladır ki, Türk Temsilci Heyeti, Türkiye'yi bunca kan ve mal kaybına uğratmış olan korkunç bir savaştan sonra, ülkesinin çok önemli çıkarlarına ilişkin pek büyük fedakârlıklara, Müttefik Devletlerin isteklerinden kendilerince en önemli sayılanlara özellikle uygun davranarak, katlanmıştır.

Türk Temsilci Heyeti, bir kez bu sonuç elde edilince, dünya barışının, ölüm-kalım niteliğinde olmayan, ikinci derecede önemli ve ileride yapılacak görüşmelerle çözüme bağlanabilecek az sayıda sorunlar için, tehlikeye atılmayacağı umudunu beslemektedir.

Savaşın korkunçlukları ve yıkımları henüz çok tâzedir ve bunları, yenilenler gibi yenenler de yaşamış bulunmaktadırlar. Türkiye, genel bir yatışmaya varabilmek için, elinden gelen her şeyi yapmış, bütün iyi niyetini ortaya koymuş ve bunca fedakârlıklara katlanmıştır.

Barış yapılması gene de mümkün olmazsa, bu yüzden Türkiye'ye hiç bir sorumluluk düşmeyeceğini bütün dünya anlıyacaktır.

Razı olduğumuz bütün fedakârlıklara ancak Barışın imzalanması şartıyla katlandığımızı da sözlerime eklemek isterim; tekliflerimizin kabul edilmemesi durumunda, doğaldır ki, bu tekliflerle kendimizi bağlı sayamayacağız.

EK B.

ÜZERİNDE HEMEN BARIŞ YAPILABİLECEK OLAN TEMEL SORUNLAR

Toprak (ülke) sorunları.
Uyrukluk.
Azınlıkların hakları.
Malî hükümler. Devlet Borcu (onarımlar).
Ulaşım yolları.
Sağlık sorunları.
Savaş tutsakları; mezarlıklar.
Boğazlar rejimine ilişkin Sözleşme.
Trakya sınırına ilişkin Sözleşme.
Türkiye'de yargı rejimine ilişkin Bildiri.
Türkiye'de ticaret rejimine ilişkin Sözleşme.
Genel affa ilişkin Bildiri.

EK C.

BİLDİRİ TASARISI

Türk Temsilci Heyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, yabancılara, mahkemelerde iyi bir adalet sağlamağı her bakımdan güvence altına almağa ve, egemenliğini tümüyle kullanarak, hiç bir yabancı karışımı [müdahalesi] olmaksızın bu adaletin yerine getirilmesine göz kulak olmağa yetenekli bulunduğunu daha önce belirtmek fırsatını bulmuştu. Türkiye Büyük Millet Meclisi

Hükümeti, göreneklerde ve uygarlıktaki gelişmenin haklı göstereceği bütün reformları gerçekleştirmek için araştırma ve incelemelere girişmeğe de aynı ölçüde hazırdır.

Böyle bir düşünceyle, Türk Temsilci Heyeti aşağıdaki bildiride bulunmağı gerekli görür:

Türk Hükümeti, beş yıldan az olmamak üzere, gerekli göreceği süre için, hizmetine derhal Avrupalı hukuk danışmanları almak niyetindedir; bu danışmanları Türk Hükümeti, 1914/18 Savaşına katılmamış ülkelerin uyrukları olan hukukçular arasından seçecek ve bunlar Türk memurları [statüsünde] olacaklardır.

Bu hukuk danışmanları Adalet Bakanlığına (*Ministère de la Justice*) bağlı olacaklar, Bakanlıktaki hukuk reformları [yasal reformlar] komisyonlarının çalışmalarına katılacaklar ve özellikle İstanbul ve İzmir kentlerinde, hukuk, ticaret ve ceza mahkemelerinin işleyişini izlemekle, ve gerek hukuk, ticaret ve ceza konularında mahkemelerin yönetimi, gerekse cezaların ya da kanunların uygulanması yüzünden doğabilecek bütün yakınmalara bakmakla ve Türk kanunlarına tam olarak uyulmasını sağlamak üzere, Adalet Bakanlığına bu konuda bilgi vermekle görevli olacaklardır.

Ceza işlerinde*, her zaman, kamu güvenliğinin bundan zarar görmemesi ya da soruşturma işleminin gereği gibi yürütülmesinin aksamaması şartıyla, kefalete bağlıyarak salıverme yoluna gidilecektir.

Hukuk ya da ticaret konularında, her türlü hakemlik sözleşmelerine ya da hakemliği öngören hükümlere başvurulabilecektir; böylece verilen hakemlik kararlarının, ilk derece [bidayet] mahkemesi Başkanının onayı (*visa*) üzerine, yürürlüğe konulmaları zorunlu olacaktır; Mahkeme Başkanı ancak, kararın kamu düzenine aykırı olması durumunda onayını (*visa*) vermeyebilecektir.

EK D.

OSMANLI DEVLET BORCU SENETLERİNİ ELLERİNDE BULUNDURANLARA BİLDİRİ

Lausanne Konferansında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti adına davranan ve Türkiye Büyük Millet Meclisince yetkili kılınmış olan Türk Temsilci Heyeti, Muharrem kararnamesi* ve ona ekli 1/14 Eylül 1903 ve 24/4 Mayıs 1911 tarihli kararnamelerle, eski Osmanlı İmparatorluğu Hükümetince girişilmiş borçlanmalara [istikrazlara] ve öndeliklere [avanslara] ilişkin bütün öteki sözleşmelerde ve andlaşmalarda belirtilen ayrıcalıkların [imtiyazların, *concessions*], para ayırmalarının [muhassesat, *affectations*] ve başka her türlü hükümlerin, Müttefik Devletlerle Türkiye arasındaki Barış Andlaşmasıyla – özellikle Osmanlı Devlet Borcunun bölüştürülmesine ilişkin olarak – değişikliğe uğratılmamış iseler, tümüyle doğrulanmış ve geçerli tutulmuş olduklarını bildirir.

* Fransızca resmî metinde, "Dans les matières correctionnelles" 1924 Türkçe çevirisinde "Mevad-ı cezaiyede" denilmektedir. (S.L.M.)

** Bknz. Takım I, cilt III, sah. 9. (S.L.M.)

Bunun sonucu olarak ve özellikle, Türk Temsilci Heyeti, Osmanlı Devlet Borcu yönetiminin [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye idaresinin] Türk kanunlarına bağlı bütün ülke üzerinde, sözü geçen kararnameler, sözleşmeler ve anlaşmalarla kendisine tanınmış bütün haklara ve yetkilere sahip olarak, en geç 1 Mart 1923 tarihinde, tümüyle yeniden kurulacağını bildirir.

Baş Temsilci,
Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti
Dışişleri Bakanı.

Açıklama.- Osmanlı Devlet Borcu Yönetim Kurulu [Meclisi] Başkanına yazılan bu bildiriyi, Başkan, İngiliz, Fransız ve İtalyan alacaklar sendikalarına ve borçlanmalarla öndeliklerin [avansların] yapılmış olduğu kurumlara gönderecektir.

V
BİR TÜRK İSTEĞİNİ YERİNE GETİRMEĞE İLİŞKİN İNGİLİZ BİLDİRİSİ TASARISI

4 Şubat [1923], saat 17.30

İngiltere Kırallığı Hükümeti,* Barış Andlaşmasının 3 ncü Maddesinin 2 nci fıkrası hükmü konusunda, sözü geçen Andlaşmanın yürürlüğe konuluşundan başlıyarak oniki aylık bir sürenin geçişine kadar, Türkiye ile Irak** arasındaki sınırların saptanmasına girişilmesini Milletler Cemiyetinden rica etmek niyetinde olduğunu bildirir.

İşbu Bildiri, söz konusu sorunun, İngiliz ve Türk Hükümetlerince bir çözüme bağlanması olanağı göz önünde tutularak yapılmıştır. Bu Bildiri, belirtilen süre içinde, hiç bir askerî ya da başka herhangi bir hareketin söz konusu toprakların şimdiki durumuna herhangi bir değişiklik getirmeyeceği konusunda karşılıklı olarak girişilmiş yüküme kesin olarak bağlıdır.

* Fransızca resmî metinde, "Le Governement de sa Majesté britannique", 1924 Türkçe çevirisinde "Britanya Hükümet-i Kraliyesi". (S.L.M.)

** Fransızca metinde "Irak". (S.L.M.)

VI
İNGİLİZ, FRANSIZ VE İTALYAN TEMSİLCİ HEYETLERİNİN TEKLİFİ

4 Şubat 1923, saat 17.30

Ekonomik Hükümler, II nci Kesime konulacak Madde:

"İşbu Kesimin 83 ncü, 84 ncü, 91 nci ve 92 nci Maddeleriyle işbu Kesimin Ek'i, ilgili Hükümetler arasında, altı ayı aşmayacak bir süre içinde, görüş birliğiyle, yeniden incelenebilecektir."

VII
YUNANİSTAN İLE TÜRKİYE'NİN KARŞILIKLI İSTEMLERİNİN ÇÖZÜME BAĞLANMASINA İLİŞKİN TÜRK KARŞI-TASARISI

4 Şubat 1923, saat 17.30

58 nci Madde yerine aşağıdaki metinin konulması:

"Yakılıp-yıkılmış bölgelerde onarımlara ilişkin olarak Türk Hükümetinin Yunan Hükümetine karşı Lausanne Konferansına sunduğu istemler, Türk ve Yunan Hükümetleri arasında ileride yapılacak bir anlaşmaya konu olacaktır.

"Anlaşmazlık çıkarsa, sorun, hakemlik yoluyla çözüme bağlanacaktır."

VIII
MUHARREM KARARNAMESİNİN DOĞRULANMASINA İLİŞKİN NOTA

4 Şubat 1923, saat 17.30

İngiliz, Fransız ve İtalyan Temsilci Heyetleri, Türk Temsilci Heyetince Osmanlı Devlet Borcu senetlerini ellerinde bulunduranlara bildiri tasarısını resmen öğrenmiş olarak, bu bildiride bulunulursa, Muharrem Kararnamesi* ile ona ekli kararnamelerin doğrulanmasını öngören 56 ncı maddenin 1 nci fıkrasını tasarı metninden çıkartmaya hazır olduklarını bildirmişlerdir.

* Bknz, Takım I, cilt III, s. 9 dip-not. (S.L.M.)

IX
YARGI YÖNETİMİNE İLİŞKİN BİLDİRİ KONUSUNDA TÜRK KARŞI-TASARISI

4 Şubat 1923, saat 18.00

Türk Temsilci Heyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, yabancılara, mahkemelerde iyi bir adalet sağlamağı her bakımdan güvence altına almağa ve, egemenliğini tümüyle kullanarak, hiç bir yabancı karışımı [müdahalesi] olmaksızın bu adaletin yerine getirilmesine göz kulak olmağa yetenekli bulunduğunu daha önce belirtmek fırsatını bulmuştu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, göreneklerde ve uygarlıktaki gelişmenin haklı göstereceği bütün reformları gerçekleştirmek için araştırma ve incelemelere girişmeğe de aynı ölçüde hazırdır.

Böyle bir düşünce ile, Türk Temsilci Heyeti, aşağıdaki bildiride bulunmağı gerekli görür:

Türk Hükümeti, beş yıldan az olmamak üzere, gerekli göreceği süre için, hizmetine derhal Avrupalı hukuk danışmanları almak niyetindedir; bu danışmanları Türk Hükümeti 1914/18 Savaşına katılmamış ülkelerin uyrukları olan hukukçular arasından seçecek ve bunlar Türk memurları [statüsünde] olacaklardır.

Bu hukuk danışmanları Adalet Bakanlığına (*Ministère de la Justice*) bağlı olacaklar, Bakanlıktaki hukuk reformları [yasal reformlar] komisyonlarının çalışmalarına katılacaklar ve özellikle İstanbul ve İzmir kentlerinde, hukuk, ticaret ve ceza mahkemelerinin işleyişini izlemekle, ve gerek hukuk, ticaret ve ceza konularında mahkemelerin yönetimi, gerekse cezaların ve kanunların uygulanması yüzünden doğabilecek bütün yakınmalara bakmakla ve Türk kanunlarına tam olarak uyulmasını sağlamak üzere, Adalet Bakanlığına bu konuda bilgi vermekle görevli olacaklardır.

Ceza işlerinde* her zaman, kamu güvenliğinin bundan zarar görmemesi ya da soruşturma işleminin gereği gibi yürütülmesinin aksamaması şartıyla, kefalete bağlıyarak salıverme yoluna gidilecektir.

* Fransızca resmî metinde, "Dans les matières correctionelles", 1924 Türkçe çevirisinde "Mevad-ı cezaiyede" denilmektedir. (S.L.M.)

Hukuk ya da ticaret konularında, her türlü hakemlik sözleşmelerine ya da hakemliği öngören hükümlere başvurulabilecektir; böylece verilen hakemlik kararlarının, ilk derece [bidayet] mahkemesi Başkanının onayı (*visa*) üzerine, yürürlüğe konulmaları zorunlu olacaktır; Mahkeme Başkanı ancak, kararın kamu düzenine aykırı olması durumunda onayını (*visa*) vermeyebilecektir.

X
ANDLAŞMA VE SÖZLEŞMELER TASARILARINDA YAPILMASI TÜRKİYE'CE İSTENİLEN DEĞİŞİKLİKLER

I. EKSELÂNS İSMET PAŞA'NIN ÇAĞIRAN DEVLETLER DIŞİŞLERİ BAKANLARINA GÖNDERDİĞİ MEKTUP

Ankara, 8 Mart 1923

EKSELÂNS,

Lausanne'da Müttefik Devletler Temsilci Heyetlerince Türk Temsilci Heyetine sunulan Andlaşma tasarısıyla buna ekli Sözleşmeler tasarılarında Hükümetinin yapılmasını teklif ettiği değişiklikleri bu mektuba bağlı olarak Ekselânslarına göndermekle onur duymaktayım.

Hükümetinin bu değişkilikleri isterken dayandığı düşünceleri açıklamadan önce, çeşitli Temsilci Heyetlerinin Lausanne'dan ayrılmalarından önceki ve sonraki olayları kısaca özetlemeyi gerekli görmekteyim.

Müttefik Devletler, Barış Andlaşması tasarısını Türk Temsilci Heyetine 31 Ocak 1923 tarihinde vermişlerdi. Türk Temsilci Heyeti, bu tasarıyı incelemek ve cevabını bildirmek üzere, sekiz günlük bir süre istemişti. İngiliz Temsilci Heyetinin Sayın Başkanı, İngiltere'deki işlerinin, Lausanne'da bir hafta daha kalması olanağını vermediğini söylemiş ve Türk Temsilci Heyetinden cevabını dört gün sonunda bildirmesini rica etmişti. Türkiye Temsilcileri, yüz sahifeyi aşan bir tasarıyı incelemek için bu sürenin kesin olarak yetmeyeceğini bildirmekle birlikte, cevaplarını teklif olunan süre içinde yetiştiremezlerse, istedikleri sürenin tamamından yararlanmak hakkını saklı tutmak üzere, İngiliz Temsilci Heyetinin isteğini yerine getirmeğe çalışacaklarını vaat etmişlerdi. Türk Temsilci Heyeti, bu dört günü, tasarının incelenmesine tümüyle ayırma özgürlüğünü bulamamıştır. Gerçekten, 1 Şubat gününün yarısı Boğazlar Komisyonunun toplantısıyla

harcanmış, öteki üç gün boyunca da, Türk Temsilci Heyeti, Müttefik Temsilci Heyetiyle toplantılar yapmak zorunda kalmıştır.

İngiliz Temsilci Heyeti, 4 Şubatta Lausanne'dan ayrılmağa kesin karar vermiş olduğundan, Türk Temsilci Heyeti, dünya barışı yararına, bir son çabada daha bulunmağı bir görev saymıştır. Türk Temsilci Heyeti, 4 Şubat 1923 tarihli bildirisinde, Lausanne Konferansında yapılan görüşmeler ve öne sürülen karşılıklı görüşlerle, temel sorunlara ilişkin olarak, barış yapabilmeye yeterli bir anlaşmaya varılmış olduğuna Müttefik Temsilci Heyetlerinin dikkatini çekmiştir. Bu bildiri, Türk Temsilci Heyetinin, Trakya'nın Batı sınırını Müttefik Devletlerce teklif olunduğu biçimde kabul ederek; İngiliz Temsilci Heyetince de kabul edilmiş bulunan birtakım hakgözetir şartlar karşılığında, İngiliz Hükümetinin *Anzac*'daki mezarlıklara ilişkin görüşüne katılarak; İmroz ve Bozcaada adalarında bir yerel yönetim [mahallî idare] kurulması teklifiyle – Oniki Ada sorunu o vakte kadar hiç bir görüşme konusu olmamışken – bu adalar [Oniki Ada] için yapılan teklifi kabul ederek; Musul sorununun, Türkiye ile İngiltere arasında bir yıl içinde barışçı bir yoldan çözümlenmek üzere Konferans programından çıkartılmasına rıza göstererek; son olarak da, toprakla ilgili öteki sorunlarla, maliye, sağlık, yargı sorunları ve başka sorunlar gibi, üzerlerinde bir görüş birliği oluşmuş ya da Türk Temsilci Heyetinin son tekliflerinden sonra bir yakınlaşma doğmuş olan sorunları sayarak, barışın imzalanması için önemli bir engel kalmadığı sonucuna varıyordu. Bu düşünce dizisi içinde, Türk Temsilci Heyeti, olağan herhangi bir barış andlaşmasını oluşturan unsurları da meydana getiren bu temel sorunların hemen imza edilerek, görüşmelerin, askıda kalan noktalar üzerinde sürdürülmesini teklif etmekteydi. Böylece, bütün iyi niyetini kullanmış ve Türkiye'nin egemenliğiyle bağdaşabilir bütün fedakârlıklara katlanmış olan Türk Temsilci Heyeti, hem Müttefik Temsilcilerine, hem de dünya kamu oyuna seslenmekte ve onlara, bütün çabalarına rağmen barışı gerçekleştirmek olanağı gene de elde edilemezse, artık onlara karşı, haklı olarak, her türlü sorumluluktan kendisini kurtulmuş saydığını bildirmekteydi.

4 Şubat öğleden sonra yapılan toplantıda, Müttefik Temsilci Heyetleri, Türk Temsilci Heyetinin, aslında ikinci derecede bir önemi olan, yalnız beş madde ile bir ek'e ilişkin çekinceler [ihtirazî kayıtlar] öne sürmesine razı olarak, Türk Temsilci Heyeti katılmaksızın hazırlanmış oldukları tasarıyı, olduğu gibi, imzalamasında direnmişlerdir.

Üzerinde bir anlaşmaya varılamamış ekonomik sorunlarla, Konferansın gündemine hiç alınmamış ya da Alt-komisyonlarda ortak bir anlaşmayla saptanmış olduğundan bambaşka biçimde Andlaşmaya konulmuş sorunları da – örneğin kabotaj – kapsamak üzere, bütün sorunların, hiç bir tartışmaya girişmeden ya da hiç bir çekince öne sürmeksizin, Türk Temsilcilerince imzalanması istenmiştir. Böyle bir tutum, öteki bağıtlı Devletlerle eşitlik düzeyinde işlem göreceği kendisine bir çok kez söylenmiş olan Türkiye'ye, barış şartlarını zorla kabul ettirmek anlamına gelmekte olduğundan, bir sonuca varılamamıştır. İngiliz Temsilci Heyeti, [bu] toplantıdan hemen sonra, Lausanne'dan ayrılmıştır. Öteki Temsilci Heyetleri de, bir ya da iki gün sonra, İngiliz Temsilci Heyetinin verdiği örneği izlemiştir.

İki buçuk ay sürmüş ve bir çok sorunlar üzerinde her iki tarafça kabul edilen

bir çözüm bulunmasıyla sonuçlanmış görüşmelerden sonra, Türkiye'nin bu kısa süreye ilişkin isteği kabul edilseydi ve özellikle, o kadar iyi sonuçlar vermiş bulunan olağan usulden ayrılınmasaydı, bütün uluslara en büyük yararlar sağlıyacak barışın gerçekleşmesi de daha o zaman mümkün olacaktır.

Geçen 4 Şubattan bu yana, savaşa yeniden başlanmamış olmasının nedenini, her şeyden önce, Türk halkı ile Türk Hükümetinin göstermiş olduğu güçlü barış isteğine bağlamak gerekir.

Tasarı metni, önceden kararlaştırılmış olduğu üzere, görüş birliği içinde saptanmış olsaydı, bu metinde şimdi görülen değişiklik tekliflerinden çoğuna gerek olmayacaktı; çünkü, bu değişiklik tekliflerinin ilgili bulunduğu metinler, bağıtlı tarafların ortaklaşa görüşlerini karşılar biçimde düşünülmüş olacaktı; özellikle değişiklik tekliflerinden bir çoğunun, daha çok, kaleme alış biçimine ilişkin bulunması, söylediklerimizi bir kat daha doğrulamaktadır.

Yapılması istenilen değişikliklerin incelenmesini kolaylaştırmak için, tasarı iki sütun üzerinde yazılmıştır; soldaki sütun, Müttefiklerin asıl metnini kapsamaktadır; bu metinde, çıkartılmış ya da değiştirilmiş satırların altı çizilmiştir; sağdaki sütunda ise, değiştirilmiş metin yer almaktadır; altı çizilmiş yerler değişiklikleri ya da eklemeleri göstermektedir.

(I) sayılı Bölüme (siyasal hükümler) ilişkin olarak, ekli tasarının incelenmesinden anlaşılacağı üzere, özle igili hiç bir değişiklik yoktur. Ülke (toprak) sorunları, Müttefik Devletlerin teklifleri uyarınca çözüme bağlanmıştır.

Türkiye, Bozcaada'ya bağımlı olan ve kimsenin yaşamadığı Merkep adacıklarının*, Bozcaada gibi işlem görmesini istemeği zorunlu görmekle, Türk kıyısına yakınlığı bakımından, Bozcaada ve İmroz adaları gibi, Türk egemenliği altında kalmasına Büyük Devletlerce 1914 de karar verilmiş olan Meis (*Castellorizzo*) adacağının Türk egemenliği altında bırakılmasını istemekle, son olarak da, Doğu Trakya sınırının, Meriç'in sol kıyısı değil de, thalweg çizgisi olmasını istemekle, hakgözetirliğe ya da sınırların saptanmasında genellikle geçerli sayılan ilkelere, ya da Müttefik Devletlerin açıkladıkları görüşlere aykırı gibi sayılabilecek isteklerde bulunmuş olduğunu düşünmemektedir. Ülke (toprak) sorunlarına ya da siyasal hükümlere ilişkin öteki değişiklik tekliflerinin hepsi, ya metnin kaleme alınış biçimine, ya da görüş birliğiyle kabul edilmiş temel sorunlara ilişkin çözümleri etkilemeyecek olan, ayrıntı niteliğindeki sorunlarla ilişkindir.

(II) sayılı Bölüme (malî hükümler) gelince, Müttefik Devletler, Osmanlı Devlet Borcunun [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'nin] nominal anaparasının bölüştürülmesini, son dakikada, kendileri kabul etmiş olduklarından, 46 ncı maddedeki değişiklik, bunun sonucu olan bir düzeltmeden başka bir şey değildir.

Türk Hükümetiyle Osmanlı Devlet Borcu Yönetimi [kurumu] arasındaki ilişkiler salt iç işler niteliğinde olduğundan, Türkiye ile Osmanlı Devlet Borcu Meclisi arasında yapılacak anlaşmaya ilişkin 47 nci maddenin, Barış Andlaşmasında yeri olmamak gerekir.

Oniki Ada (*Dodécanèse*) ile, 12 nci Madde uyarınca Yunanistan'a verilen adalar,

* Fransızca metinde "ilots inhabités de Merkeb". (S.L.M.)

hem olgusal [fiilî] hem de hukuksal yönden, neredeyse aynı durumda bulunmaktadırlar. Oniki Ada, yapılacak Barış Andlaşmasıyla İtalya'ya bağlanmaları gerekmekle birlikte, 17 Ekim 1912 den önceki Osmanlı Devlet Borcuna katıldıklarına göre, [Yunanistan'a verilecek adaların da], Müttefiklerin tasarısında öngörüldüğü üzere, 1 Kasım 1914 tarihinde varolan borçlardan değil, fakat yukarıda sözü geçen borçlardan bir pay almaları çok daha gerekli olmaktadır. Aynı düşünce dizisine uygun olarak, bugün kendilerine geçirilmeleri düşünülen ve gelirlerinden tümüyle yararlanmış bulunan Devletlerin aşağı yukarı on yıldır işgalleri altında bulundurdukları bu iki grup adaların borçlu oldukları yıllık taksitlerin de, söz konusu Andlaşmanın yürürlüğe konuluşu tarihinden değil, fakat onların işgal tarihlerine yakın bir tarihten başlatılarak istenebilmesi gerekecektir. Böylece, Oniki Ada için, 17 Ekim 1912, başka bir deyimle, Lausanne [Ouchy] Andlaşmasının tarihi, öteki adalar için de Atina Andlaşmasının tarihi başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. 48 nci ve 51 nci maddeler, buna göre değiştirilmiştir.

Demiryolları yapımı için girişilmiş borçlanmalar [istikrazlar], her zaman, Türkiye ile, Türkiye'den ayrılan topraklar arasında bölüştürülecek borçlar arasında bulunmuştur. Balkan Savaşından sonra Paris'de toplanan Maliye Komisyonu, bu konuda hiç bir itiraz öne sürmemiştir. Türkiye'nin hiç bir katılması olmaksızın kaleme alınmış Sèvres tasarısında da, Müttefik Devletler, bu borçları, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye] çizelgesine koymakta duraksamamışlardır. Durum bu iken, Büyük Devletlerin kendilerince bir çok kez kabul edilmiş ve onaylanmış bulunan bir ilkeyi hakemliğe bağlı kılmak, Türkiye'nin çıkarlarına çok büyük zararlar verecektir; Türkiye, Berlin Andlaşmasında öngörülen borçların bölüştürülmesinin ileri bir tarihe ertelenmesi – örneğin, iç borçlanma gibi – bir çok başka borçların bölüştürme dışı tutulması yüzünden, pek ağır malî yükümler altına girmiş bulunmaktadır. Bu yüzden, Türkiye, Bağdat, Soma-Bandırma, Hudeyde-San'a demiryollarına ilişkin yükümlerin borç çizelgesinden çıkartılması konusunun bir hakemlik mahkemesinde tartışılmasına razı olamaz. Bu nedenlerledir ki, 50 nci madde ile malî hükümlerin (II) sayılı Ek'i, tasarı metninden çıkartılmıştır.

Müttefik Devletler, Osmanlı Devlet Borcunun – Türkiye dışında – paydaşları olan Devletlere düşen gecikmiş (birikmiş) yıllık taksitlerinin, Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinden başlıyarak yirmi yıllık bir süre içinde faizsiz olarak ödenmesini uygun görmektedirler. Böyle olunca, bu konuda, Türkiye'ye eşit olmayan bir işlemde bulunmak için de herhangi bir neden söz konusu olmamak gerekir. Üstelik, Türkiye, yukarıda sözü geçen Devletlere düşen payların faiz ve amortisman hizmetlerinin büyük bir parçasını, bir zorunluluğu yokken, ödemiş bulunduğundan, bu Devletlerin ödemeleri gereken birikmiş (gecikmiş) yıllık taksitlerin, Türkiye'nin böylece ödemiş bulunduğu paraları karşılayıncaya kadar, Türkiye'nin ödememiş olduğu birikmiş (gecikmiş) yıllık taksitlerin ödenmesine ayrılmasını istemesi kadar haklı bir şey olamaz. Kaldı ki, gecikmiş (birikmiş) yıllık taksitler belirtildiği üzere ödeneceğinden, Osmanlı Devlet Borcu hizmetlerine ayrılmış olup da henüz ödenmemiş bulunan gelirler için, bir ödeme biçimi öngörmek de gerekli olmayacaktır. 53 ncü maddenin değiştirilmesi ve 54 ncü maddenin tasarı metninden çıkartılması yukarıdaki düşüncelere dayanmaktadır;

moratorium kararnamesinin yürürlükte tutulmasına ilişkin 50 nci maddenin ilk paragrafının metinden çıkartılmasını ise, Müttefik Devletler, daha önce kabul etmiş bulunmaktadırlar.

Borçların faiz ve amortismanlarının hangi para ile ödeneceğine ilişkin olan malî hükümlerin (I) sayılı Ek'inin açıklayıcı not, önemli iki nedenle tasarıdan çıkartılmıştır:

1. Türk parasının (dövizinin) değerinin düşürülmesi [devalüasyonu] yüzünden, Türk kâğıt parasının değeri ile çeşitli Müttefik Devletlerin kâğıt paralarının değeri arasında pek büyük bir fark olmuştur; bu durum, Türkiye'yi, Osmanlı Devlet Borcundan kendisine düşecek yıllık taksitleri, eskiden olduğu gibi, ayırım gözetmeden Türk parasıyla ya da söz konusu Devletlerin parasıyla ödemek olanaksızlığında bırakabilecektir.

2. Yukarıda bir çok vesile ile belirtildiği üzere, Türk Hükümetinin alacaklıları ile ilişkileri özel bir nitelikte olduğundan, bu gibi hükümlerin uluslararası bir belgede pek de yeri olmasa gerekir.

Müttefik Devletler, son iki gün içindeki toplantılarda, Türkiye'nin, gerek Versailles ve Saint-Germain Andlaşmaları uyarınca Almanya ve Avusturya'nın kabul ettikleri geçirimden [transferden], gerekse İngiltere'ye daha önce ısmarlanmış savaş gemileri için yapılmış ödemelerden doğan istemlerinden vazgeçmesine karşılık, Türkiye'ce 12.000.000 Lira ödenmesine ilişkin istemlerinden vazgeçmişlerdi. Böyle olunca, onarımlara ilişkin malî hükümlerin II nci Kesimi, tasarı metninden çıkartılmış, yalnız 57 nci madde yeni düzenlemeye uydurulmuş, Türkiye'de Yunan ordusunun ve Yunan makamlarının verdikleri zararların onarılmasına ilişkin 58 nci madde de tasarıda bırakılmıştır.

71 nci Maddeden 117 nci Maddeye kadar giden maddelerden oluşan III ncü Bölüm (ekonomik hükümler), Türk ve Müttefik Temsilciler arasında henüz anlaşmaya varılamamış birtakım sorunları kapsamaktadır. Bu sorunların çözüme bağlanması ilgili Hükümetler arasında görüşmelerde bulunulmasını gerektirdiğinden, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, görüşmeleri ayrıca sürdürmek üzere, bunların Barış Andlaşmasından çıkartılması gerektiği kanısındadır.

IV ncü Bölüm (Ulaşım yolları ve Sağlık sorunları), Boğazlar'da bir sağlık komitesi kurulması ve bu komitenin yetkileri konusunda 129 ncu ve 130 ncu maddelerde birtakım fıkralar dışında, kabul edilmiştir.

Türkiye'nin, Avrupa'lı uzman hekimler arasından seçerek, sınırlarının sağlık açısından yönetimine atamak niyetinde olduğu üç danışman, bu yönetime önemli hizmetlerde bulunabilirler.

V nci Bölümün, savaş tutsaklarıyla mezarlıklara ilişkin ilk iki Kesimi, tümüyle kabul edilmiştir; Üçüncü Kesimde, belirtilmeğe değer değişiklikler yapılmamıştır.

Boğazlar'a uygulanacak rejime ve Trakya sınırlarına ilişkin Sözleşmeler, Trakya sınırlarına ilişkin Sözleşmenin, Müttefiklerce metinden çıkartılan, 4 ncü maddesi dışında, olduğu gibi tutulmuştur.

Türkiye'de yabancılara uygulanacak rejime ilişkin Sözleşmeye gelince, önce, bu Sözleşmenin, "Türkiye ile Müttefik Devletler arasında yerleşme [ikamet, *établissement*] Sözleşmesi" başlığını taşımasının daha yerinde olacağını belirtmek

gerekir. Sözleşmenin konusu da, yalnız bu Devletler uyruklarının Türkiye'deki durumunu değil, aynı zamanda Türk yurtdaşlarının bu Devletler ülkesindeki durumlarını da kapsamak gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, bu Sözleşmeye getirmek zorunluluğunu duyduğu değişikliklerin hepsi aşağıdaki görüşlerden esinlenmektedir:

1. Kapitülasyonlara kesin olarak son verilmesi Müttefik Devletlerce kabul edilmiştir.

2. Bu kabul, derhal, Türkiye ile Müttefik ülkeler arasındaki bütün ilişkilerin, genel Devletler hukuku kuralları gereklerine ve bağımsız uluslar arasında genellikle izlenen uygulamaya uydurulması zorunluluğu sonucunu yaratmaktadır.

3. Uluslararası kurallara ve uygulamaya göre, bir Devletin, bir başka Devletin ülkesine giden uyruklarının, bu ülkeye girişlerini ve orada kalışlarını yöneten şartlarla, bu uyrukların, söz konusu ülkelerdeki mahkemeler önünde yargısal durumları, karşılıklı olmaya [mütekabiliyete], ya da, karşılıklı olarak ençok gözetilen ulus [en fazla müsaadeye mazhar millet] işlemine dayanan, belirli bir süre için yapılmış sözleşmelerle düzenlenmektedir.

Müttefik Devletlerce sunulmuş olan Sözleşme tasarısı, yukarıda belirtilen ilkeleri göz önünde hiç tutmamaktadır. Gerçekten, ülkeye giriş ve orada oturma (*séjour*) konularına ilişkin 1 nci Kesim, hiç bir süreyle sınırlı olmadığından, yalnız Müttefik uyruklarının Türk ülkesindeki durumlarını tek-taraflı olarak düzenlediğinden, son olarak da, Müttefik Devletler ülkelerinde Türk uyrukları yararına her türlü karşılıklı olma [mütekabiliyet] görüşünü bir yana bıraktığından, gerçek bir Kapitülasyon niteliklerini göstermektedir. Kapitülasyonların sona erdiğini kabul ettiklerini ve Türk ulusunun bağımsızlığına saygı gösterdiklerini bildiren Müttefik Devletlerin içtenliği, kendilerinin bulunamayacakları ödünleri [tâvizleri] Türkiye'den elde etmek istememelerini ve hiç bir yerde olmayan bir durum yaratmağa kalkışmamalarını, zorunlu olarak gerektirmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, yerleşme [ikamet] Sözleşmesinde yapılan küçük düzeltmelerin, bu Sözleşmeye, bu nitelikteki bir Sözleşmenin olağan niteliğini verme amacını güttüğünü söylemeyi bile gerekli görmemektedir; böylelikle, değiştirilmiş metin, ulusların uygulamasına aykırı düşecek hiç bir hüküm kapsamamaktadır.

Ticaret Sözleşmesi ile genel affa ilişkin Bildiri, taraflar arasında söz konusu edilmemiş ya da Müttefik Devletlerce kabul olunmamış hiç bir önemli değişiklik getirmemektedir; değişikliklerin çoğu, öteki konularda olduğu gibi, ikinci derecede önemli sorunlara ya da kaleme alış biçimine ilişkindir.

Türkiye'nin, beş yıllık bir süre için, Avrupa'lı hukuk danışmanlarını hizmete almasına ilişkin olarak yapacağı bildirinin metni, son saatte, Müttefiklerle görüş birliği içinde saptanan biçimde bırakılmıştır.

Bundan başka, şunu hatırlatmam gerekir ki, Müttefik Devletlerce gözaltı (*internés*) edilen Türk savaş gemileriyle, depolarda tutulan silâhlar ve cephanenin, Barış yapılır yapılmaz, Türkiye'ye geri verilmesi gerekmektedir. Bu istemin haklı bir temele dayandığını, Müttefik Temsilci Heyetleri, Lausanne'daki görüşmeler sırasın-

da, zaten kabul etmiş olduklarından, Müttefik Devletlerin bu konuda yükümünü belirten bir bildirinin Barış Andlaşmasına konulması da kararlaştırılmıştı.

Yukarıdaki açıklamalar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetiyle Müttefik Devletlerin görüşleri arasında, bu Devletlerin birbirleriyle barışçı ilişkiler kurmalarını engelleyecek derin hiç bir görüş ayrılığı bulunmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Boğazlar'ı, gerek barış gerekse savaş zamanında, bütün dost ulusların bayraklarına [gemilerine] açarak, kendi topraklarının savunulmasına büyük zarar verebilecek biçimde, silâhtan arındırılmış bölgeler kurulmasına rıza göstererek; Küçük Asya kıyılarının korunması bakımından stratejik bir önemi olan adaların bir çoğu üzerindeki haklarından Müttefik Devletler yararına vazgeçerek; Edirne'nin ekonomik hayatına büyük zararı dokunacak biçimde, Karaağaç üzerindeki haklarını bırakarak; savaş alanlarında ölen askerlere kendi uluslarınca beslenen dinsel duygulara saygıyla, Müttefik Devletlere, Gelibolu yarımadasında bulunan mezarlıklar topraklarından yararlanma hakkı tanıyarak; Müslüman-olmayan azınlıkların haklarına ilişkin hükümleri kabul ederek; Berlin Andlaşmasının yapıldığı tarihteki Osmanlı İmparatorluğu borçlarının bölüştürülmesi Büyük Devletlerce resmen kabul edilmişken, bu borçlanmaların, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye] çizelgesine konulmasında – bu konudaki haklarını saklı tutmakla birlikte – direnmeyerek ve iç borçlanmalardan, dalgalı borçlardan, v.b. doğan malî yükümler gibi, yukarıda sözü geçen çizelgede bulunmayan bir çok malî yükümleri de kabul ederek; Türkiye'nin, ayrılan topraklardaki Devlet özel mallarına ilişkin hakkına saygı gösterilmesi isteminden vazgeçerek; Milletlerarası Daimî Adalet Divanınca düzenlenecek bir çizelgeden hukuk danışmanlarını, ayrıca sağlık danışmanı olarak Avrupa'lı uzman hekimleri, beş yıllık bir süre için, hizmete almayı kabul ederek; son olarak da, Müttefikleri özellikle ilgilendiren her sorun için, mümkün olduğu kadar onların görüşüne uygun bir çözüm bulmağa çalışarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, barış yararına, elinden gelen en geniş ödünlerde [tâvizlerde] bulunmuş olmaktadır.

Hükümetim – Müttefik Devletler de Türkiye'nin özellikle son üç buçuk ay boyunca gösterdiği barışçı duygulardan aynı ölçüde esinlenirse – Avrupa'nın herhangi bir kentinde ya da, öncelikle, İstanbul'da toplanacak bir Konferansın, Lausanne'deki görüşmelerin bir görüş birliği ya da Türkiye ile Müttefik Devletlerin görüşleri arasında bir yakınlık da yarattığı, yukarıda sayılan sorunların, bir Barış andlaşmasında çözüme bağlanabileceğini ummaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, dünyanın esenliğini yeniden tehlikeye düşürebilecek etkenleri ortadan kaldırmanın ve bütün halkların istemekte oldukları barışçı ve olağan ilişkiler yerine, son yıllardaki korkunç yıkımların yeni bir parlama sonucunda bir kez daha ortaya çıkmasını önlemenin, ilgili Taraflar için kesin bir görev olduğunu göz önünde tutarak, Müttefik Devletlerden, cevaplarını mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde bildirmelerini diler.

Derin saygılarımın kabulünü rica ederim, Ekselâns.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dışişleri Bakanı,
Lauasnen Barış Konferansında Türk Temsilci Heyeti Başkanı,
İmza: M. İSMET

2. TÜRK KARŞI-TEKLİFLERİ[1]

I. ANDLAŞMA TASARISI

ÖNSÖZ (*Préambule*)
(*Değişiklik yok*)

BÖLÜM I
SİYASAL HÜKÜMLER

Madde 1

Teklif edilen metin:

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlıyarak, bir yandan, İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti, ve öte yandan, Türkiye arasında olduğu kadar, bunların uyrukları arasında da, barış durumu kesin olarak yeniden kurulacaktır.

Taraflar arasında resmî ilişkiler kurulacak ve Tarafların ülkelerinde diplomasi ve konsolosluk görevlileri, yapılacak özel sözleşmelere halel gelmeksizin, Devletler hukukunun genel ilkeleri uyarınca işlem göreceklerdir.

İşbu Andlaşma Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanır onaylanmaz ve öteki bağıtlı Devletlerce onaylanması beklenmeksizin, Türk ülkesinin Müttefik Devletlerin işgali altında bulunan bütün parçaları derhal boşaltılacaktır.

KESİM I.
I. ÜLKEYE İLİŞKİN HÜKÜMLER

Madde 2

Teklif edilen metin:

Karadeniz'den Ege Denizi'ne kadar Türkiye'nin sınırları aşağıdaki gibi saptanmıştır (Ekli 1 sayılı Haritaya bakılması):

1. *Bulgaristan ile:*

Rezvaya'nın denize döküldüğü yerden, Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarının birleştikleri nokta olan, *Meriç'e kadar*:

Bulgaristan'ın Güney sınırı, şimdiki durumuyla saptanmış bulunduğu gibi.

2. *Yunanistan ile:*

Buradan, 26 Eylül 1915 tarihli Sofya Andlaşmasıyla saptanmış olan sınırın

Meriç nehrini Edirne'nin yukarısında (*en amont*) kestiği noktaya kadar:

Meriç'in başlıca akım yolunun thalweg çizgisi;

Buradan, Güney-Doğu doğrultusunda, [söz konusu sınırın] Edirne'nin aşağısında (*en aval*) Meriç'i kestiği noktaya kadar:

Edirne sehrine ulaşım sağlamak amacıyla özel olarak yapılmış demiryolu kolunun son bulduğu istasyon Türkiye'ye, ve Karaağaç şehri ile garı da Yunanistan'a bırakılmak üzere, 26 Eylül 1915 Sofya Andlaşmasıyla saptanmış olan sınır;

Buradan, Ege Denizi'ne kadar:

Meriç'in başlıca akım yolunun thalweg çizgisi.

Madde 3

Teklif edilen metin:

Akdeniz'den İran sınırına kadar, Türkiye'nin sınırı aşağıdaki gibi saptanmıştır:

1. *Suriye ile:*

Bütün ekleriyle birlikte tüm olarak yürürlükte kalan, 20 Ekim 1921 tarihli Türk-Fransız Anlaşmasının 3 ncü maddesiyle* saptanmış olan sınır;

2. *Irak ile:*

Türkiye ile Irak arasındaki sınır, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlıyarak oniki aylık bir süre içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostça bir çözüm yoluyla saptanacaktır.

Anlaşmaya varılmazsa, anlaşmazlık Milletler Cemiyeti Meclisine götürülecektir.

Madde 4

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 5

Teklif edilen metin:

İşbu Andlaşmanın 2 nci ve 3 ncü Maddelerinde tanımlanmış ve henüz çizilmemiş bulunan sınırları toprak [arazi] üzerinde çizmek işiyle, Sınırlandırma Komisyonları görevlendirilecektir. Bu Komisyonlar, ilgili sınırdaş Devletlerin temsilcilerinden – her Devlet için birer temsilci olmak üzere – ve bunların üçüncü bir Devletin uyrukları arasından seçecekleri bir Başkandan kurulacaktır.

Komisyonlar, her yerde, yönetsel [idarî] sınırlarla yerel [mahallî] ekonomik çıkarları, elden geldiği ölçüde göz önünde tutarak, Andlaşmalarda verilmiş tanımlamaları en yakından izleyeceklerdir.

Komisyonların kararları oyçokluğuyla alınacak ve bu kararlar ilgili Taraflar için bağlayıcı nitelikte olacaktır.

Sınırlandırma Komisyonlarının giderleri ilgili Taraflarca eşit olarak yüklenilecektir.

Madde 6-11

(Olduğu gibi tutulmuştur)

* Fransızca metinde ve 1924 Türkçe çevirisinde "3 ncü" madde gösterilmektedir. Ankara Anlaşmasının 3 ncü maddesi, sınırın tanımlandığı 8 nci maddeye göndermektedir. (S.L.M.)

Madde 12

Teklif edilen metin:

İmroz (*Imbros*) adası ile Bozcaada (*Tenedos*) *ve Bozcaada'ya bağımlı Merkep Adaları* dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni (*Lemnos*), Semadirek (*Samothrace*), Midilli (*Mitylène*), Sakız (*Chio*), Sisam (*Samos*) ve Nikarya (*Nicaria*) adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşmasının 5 nci, ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşmasının 15 nci maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar, bu Andlaşmanın, İtalya'nın egemenliği altına konulan ve 15 nci Maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır. İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında kalacaklardır.

Madde 13-14

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 15

Teklif edilen metin:

Türkiye, aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Bugünkü durumda İtalya'nın işgali altında bulunan Stampalya (*Astropalia*), Rodos (*Rhodes*), Kalki (*Carki, Kharki*), Skarpanto (*Scarpanto*), Kazos (*Casos, Casso*), Piskopis (*Piscopis, Tilos*), Miziros (*Misiros, Nisyros*), Kalimnos (*Calimnos, Kalymnos*), Leros, Patmos, Lipsos (*Lipso*), Limi (*Lymi*) ve İstanköy (*Cos, Kos*) adaları ile bunlara bağlı adacıklar (2 sayılı Haritaya bakılması).

Meis (Castellorizzo) adası Türkiye'nin egemenliği altında kalacaktır.

Madde 16

Teklif edilen metin:

Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan bütün topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü hakları ve sıfatlarıyla, egemenliği tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir.

İşbu Maddenin hükümleri, 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Andlaşmasının 7 nci Maddesi ile bu maddeye ilişkin olarak Fransız Temsilcisinin aynı tarihli ek-mektubunun hükümlerine ve yukarıda sözü geçen Andlaşmanın imza tutanakları hükümlerine halel vermez.

Bunun gibi, Türkiye'nin Tuna'daki Ada-Kale adacığı üzerindeki egemenliği de olduğu gibi tutulmuştur.

Madde 17

Teklif edilen metin:

Türkiye'nin Mısır ve Sudan üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçişi, 5 Kasım 1914 tarihinden başlıyarak yürürlüğe girecektir.

Türkiye, Mısır vergisi ile güvence altına alınmış Osmanlı borçlanmaları konusundaki bütün yükümlerinden ve borçlarından aklanmıştır [ibra edilmiştir].

Madde 18

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 19

Teklif edilen metin:

Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilân edilen, Kıbrıs'ın [İngiltere'ye] katılışını tanıdığını bildirir.

Türkiye, Kıbrıs gelirleri ile güvence altına alınmış Osmanlı borçlanmaları konusundaki bütün yükümlerinden ve borçlarından aklanmıştır.

Kıbrıs adasında doğmuş ve bu adada oturan (*domicilié*) Türk uyrukları, Osmanlı uyrukluğunu yitirerek, yerel [mahallî] kanun uyarınca, İngiliz uyrukluğuna geçeceklerdir.

İşbu Madde uyarınca İngiliz uyruğu olan kimseler, işbu Bölümün II nci Kesiminde öngörülen genel hükümlere uygun olarak, Türk uyrukluğunu seçebileceklerdir.

Madde 20

Teklif edilen metin:

18 Ekim 1912 tarihli Lausanne [Ouchy] Andlaşması uyarınca, Libya'da *Osmanlı İmparatorluğuna* tanınmış olan haklar ve ayrıcalıklar kesin olarak kaldırılmış bulunacaklardır.

II. ÖZEL HÜKÜMLER

Madde 21

Teklif edilen metin:

Bağıtlı Yüksek Taraflar, Boğazlar rejimine ilişkin bugünkü tarihle yapılmış olan Sözleşmeye *uygun olarak*, Çanakkale Boğazı'nda, Marmara Denizi'nde ve Karadeniz Boğazı'nda, denizden ve havadan, barış zamanında olduğu gibi savaş zamanında da, geçiş ve gidiş-geliş (ulaşım) serbestliği ilkesini kabul ve ilân etmekte görüş birliğine varmışlardır. *Bu Sözleşme*, Bağıtlı Yüksek Taraflar bakımından, sanki bu Andlaşmanın içindeymiş gibi, aynı güç ve değerde olacaktır.

Madde 22-24

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 25

Teklif edilen metin:

Türk ülkesinin dışında, işbu Andlaşmayı imzalayan öteki Devletlerin egemenlikleri ya da koruyuculuğu (*protectorat*) altında bulunan ülkelerin uyrukları ile Türkiye'den ayrılmış ülkelerin uyrukları üzerinde, Türk Hükümeti ya da Türk

makamlarınca, siyasal, yasamaya ya da yönetime ilişkin herhangi bir nedenle olursa olsun, hiç bir güç ya da yetki kullanılmayacaktır.

İşbu Andlaşma, çeşitli inançlara bağlı dinsel makamlarca *Türkiye dışında yararlanılan dinsel nitelikteki* ayrıcalıklara halel getirmez.

Madde 26

Teklif edilen metin:

Bağıtlı Yüksek Taraflar, gerek ülkeye giriş ve ülkede oturma şartları bakımından, gerek vergi ve yargı yönlerinden, yabancıların rejimine ilişkin Kapitülasyonlarla, *Kapitülasyonlardan doğan ekonomik ve malî sistemin tümüyle kaldırıldığını bildirirler.*

Madde 27

Teklif edilen metin:

Fas uyrukluğunda (Fransız bölgesi) olanlarla, Tunus uyrukluğunda olanlara, Türkiye'de, her bakımdan, öteki Fransız uyruklarına uygulanan rejim uygulanacaktır.

Libya [Trablusgarp] uyrukluğunda olanlara, Türkiye'de, her bakımdan, öteki İtalyan uyruklarına uygulanan rejim uygulanacaktır.

Bu Maddenin hükümleri, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden önce Türkiye'de yerleşerek Türk uyrukluğuna geçmiş bulunan kimselerin durumunu etkileyemeyecektir.

KESİM II
UYRUKLUK

Madde 28-35
(Olduğu gibi tutulmuştur)

KESİM III
AZINLIKLARIN KORUNMASI

Madde 36-44
(Olduğu gibi tutulmuştur)

BÖLÜM II.
MALÎ HÜKÜMLER

KESİM I.
OSMANLI DEVLET BORCU

Madde 45

Teklif edilen metin:

Balkan Yarımadası Devletleriyle, işbu Andlaşmanın 15 nci Maddesinde sözü edilen adalar ve Asya'da yeni kurulmuş olan Devletlerden, kendilerine gerek 1912-

1913 Balkan Savaşları sonucu olarak, gerekse işbu Andlaşma uyarınca, Türkiye'den ayrılan bir toprak parçası verilmiş olan Devletler, aşağıdaki şartlar altında, ekli çizelgede belirtilmiş olduğu üzere, Osmanlı Devlet Borcu hizmetlerinin ödenmesine ilişkin yıllık yükümlere [taksitlere] katılacaklardır.

Türkiye'den böylece kendilerinden yana bir toprak parçası ayrılmış olan Devletler, 51 nci madde uyarınca, onlara yapılacak bildiri gününden başlıyarak üç aylık bir süre içinde, Borç Meclisine (*Conseil de la Dette*), yıllık borçtan kendilerine düşen payın ödenmesini sağlamak için yeterli sağlancalar [karşılıklar, rehinler] göstereceklerdir.

Bu sağlancalar yukarıda belirtilen süre içinde gösterilmemiş olursa, ya da bu sağlancaların uygun olup olmadığı, ya da ödeme yol ve yöntemleri konusunda anlaşmazlık çıkarsa, her ilgili Hükümetçe ya da – ekli çizelgede belirtildiği üzere – bu konuda Osmanlı Devlet Borcunun alacaklıları hesabına davranmaya yetkili *kılınmışlarca,* Milletler Cemiyeti Meclisine başvurabilecektir.

Milletler Cemiyeti Meclisi, sağlanca [karşılık, rehin] olarak ayrılan gelirlerin toplanmasını, Osmanlı İmparatorluğundan kendilerine toprak katılmış ülkelerdeki uluslararası maliye örgütlerine emanet edebilecektir. Milletler Cemiyeti Meclisinin kararları kesin olacaktır.

Türkiye, 52 nci Maddede belirtilen tarihlerden sonra, öteki Devletlere yükletilmiş katkı paylarından, artık *hiç bir biçimde* sorumlu tutulamayacaktır.

Madde 46

Teklif edilen metin:

İlgili Hükümetlerden her birine düşecek yıllık taksitler tutarının, 51 nci Madde hükümleri uyarınca, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye] Meclisince saptanması şartıyla, Osmanlı Devlet Borcu nominal anapara tutarının bu Devletler arasında bölüştürülmesine, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlıyarak, üç aylık bir süre içinde girişilecektir. Bu bölüştürmenin dokuz ay içinde tamamlanması gerekecektir. Bu bölüştürme, yıllık taksitlerin bölüştürülmesi için kabul edilmiş oranlara göre ve borçlanma [istikraz] ya da öndelik [avans] Sözleşmelerinin hükümleriyle işbu Kesimdeki hükümler göz önünde tutularak yapılacaktır.

Bu bölüştürmenin yol ve yöntemlerini saptamak üzere *Paris'de bir Komisyon toplanacaktır.* Bu Komisyon, Türk Hükümetinin temsilcileriyle, yukarıda adı geçen Devletlerden her birinin temsilcilerinden, Osmanlı Devlet Borcu Meclisi üyelerinden ve Birleştirilmiş Borç ve İkramiyeli Türk Tahvilleri [Düyun-u Muvahhide ve İkramiyeli Türk Tahvilleri, *la Dette unifiée et les Lots Turc*] dışında kalan, Osmanlı Devlet Borcu temsilcilerinden kurulacaktır.

Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniyę] nominal anaparasını, yukarıda belirtilen süre içinde, herhangi bir neden yüzünden bölüştürmek mümkün olamazsa, Türkiye'nin, 51 nci Madde uyarınca kendisine düşen yıllık taksitler esas alınarak, Türkiye'ye yükletilecek sözü geçen anapara payı için, yeni senetler çıkartmağa hakkı olacaktır.

İlgili Devletlerden her birine düşecek yıllık taksitlerin ödenmesi, nominal anaparanın ayrılmasına ilişkin yukarıdaki hükümler yüzünden ertelenemeyecektir.

Madde 47

(Çıkartılmıştır)

Madde 48

Teklif edilen metin:

Osmanlı Devlet Borcunun [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'nin], 45 nci ve 46 ncı Maddelerde sözü edilen bölüştürülmesi aşağıdaki gibi yapılacaktır:

(1) 17 Ekim 1912 tarihinden *önceki borçlanmalar,* Türkiye ile 1912-1913 Balkan Savaşları sonucunda Türkiye'den toprak almış Balkan Devletleri ve işbu Andlaşmanın *12 nci ve 15 nci Maddelerinde belirtilen adalar* arasında – bu savaşlara son veren Andlaşmaların ya da sonradan yapılan Andlaşmaların yürürlüğe girişlerinden bu yana meydana gelen ülke değişiklikleri de göz önünde tutularak – bölüştürülecektir.

(2) Bu ilk bölüştürmeden sonra *Osmanlı İmparatorluğu*'nun üzerinde kalmış ve 17 Ekim 1912 tarihiyle 15 Kasım 1914 tarihi arasında, *sözü geçen İmparatorluğun* yapmış olduğu borçlanmaların eklenmesiyle de artmış olan *borçların* geri kalan parçası [bakiyesi], Türkiye ile, bu Andlaşma uyarınca kendilerine *Osmanlı İmparatorluğu*'ndan toprak katılmış Asya'da yeni kurulmuş Devletler arasında bölüştürülecektir.

Madde 49

Teklif edilen metin:

İlgili her Devletçe ödenmesi gerekecek yıllık taksit tutarı, Osmanlı Devlet Borcunun ödenmesi için gerekli genel borç tutarına göre – her durumda, 1907 yılında konmuş ek gümrük vergisi gelirlerini de içine almak üzere – *Osmanlı İmparatorluğu*'nun 1910-11, 1911-12 malî yılları süresince ortalama geliri ile aynı oran içinde olacaktır.

Madde 50

(Çıkartılmıştır)

Teklif edilen yeni madde:

Osmanlı İmparatorluğunca sürüme [tedavüle] çıkartılmış kâğıt paralardan bir kesiminin sürümden çekilmesine Türkiye'ce her karar verilişte, işbu Andlaşma uyarınca kendilerine Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan bir toprak katılmış Devletler, bu sürümden çekilişe, 49 ncu Maddede saptanmış oran içinde katılmak zorunda olacaklardır.

Madde 51

Teklif edilen metin:

Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye] Meclisi, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlıyarak ençok üç aylık bir süre içinde, 49 ncu Madde ile konulmuş esaslara dayanarak, *ilgili Devletlerden* her birine düşen yıllık taksitlerin tutarını [toplamını] saptayacak ve bu tutarı sözü geçen Devletlere bildirecektir.

İlgili Devletler, Osmanlı Devlet Borcu Meclisinin, kendilerine düşecek yıllık taksitleri saptama konusundaki çalışmalarını izlemek üzere, İstanbul'a temsilciler gönderebileceklerdir.

Osmanlı Devlet Borcu Meclisi, Bulgaristan ile yapılmış 27 Kasım 1919 tarihli Barış andlaşmasının 134 ncü Maddesinde öngörülen görevleri de yerine getirecektir.

İşbu maddede yazılı ilkelerin uygulanması konusunda ilgili Devletler arasında doğabilecek her türlü anlaşmazlıklar, 1 nci fıkrada belirtilen bildirinin yapılması tarihinden başlıyarak üç aylık bir süre içinde Milletler Cemiyeti Meclisine sunulacak ve bu Meclisin atayacağı bir hakemce çözüme bağlanacaktır. Bu yola başvurulması, *yıllık taksitlerin ödenmesini* geciktirmeyecektir.

Madde 52

Teklif edilen madde:

Balkan Savaşları sonucunda *Osmanlı İmparatorluğu*'ndan ayrılan toprakları kendilerine katmış olan Devletlerce ödenmesi gereken yıllık taksitler, bu toprakların Balkan Devletlerine katılmasını sağlamış bulunan Andlaşmaların yürürlüğe giriş tarihinden başlıyarak, ödenmesi istenebilir duruma gelecektir.

Bununla birlikte, 15 nci Maddede belirtilen adaların borçlu oldukları yıllık taksitler, 17 Ekim 1912 tarihinde başlıyarak ve 12 nci Maddede belirtilen adaların borçlu oldukları yıllık taksitler de 1/14 Kasım 1913 tarihinden başlıyarak ödenmesi istenebilir duruma gelmiş sayılacaktır. İşbu Andlaşma uyarınca *Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan topraklar edinmiş bulunan Devletlerce* ödenecek *yıllık taksitler*, 1 Mart 1920 tarihinden başlıyarak, ödenmesi istenebilir duruma geleceklerdir.

55 nci Maddede öngörülen çekince [ihtirazî kayıt] saklı kalmak üzere, sözü geçen taksitler, ilgili bulundukları borcun kesin olarak sona ermesine kadar, borç olarak kalacaktır. Bununla birlikte, bu borcu oluşturan borçlanmalar [istikrazlar] ekli çizelgenin 2 nci sütununda belirtilen sözleşmelerde yazılı tarihlere göre sona erdikçe, bu taksitler de o oranlarda gitgide azaltılacaktır (*Osmanlı Devlet Borcu çizelgesine bakılması*).

Sözü geçen çizelgede sayılan 1911, 1912 ve 1913 yılları Hazine Tahvillerinin (*Bons de Trésor*), 8 nci sütunda yazılı tarihlerden sonra on yıllık bir süre içinde, faizleriyle birlikte ödenebilmesi kararlaştırılacaktır.

Madde 53

Teklif edilen metin:

45 nci Maddede belirtilen devletler, kendilerine düşen borç payına ilişkin olan ve 52 nci Maddede saptanmış tarihlerden başlıyarak ödenmesi istenebilir duruma gelmiş yıllık taksitlerden gecikmiş (birikmiş) bulunanlarını, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlıyarak yirmi yıllık bir süre içinde ödemek zorundadırlar. Bu ödeme faizsiz yapılacaktır.

Türk Hükümeti, kendisine düşen borç payının gecikmiş (birikmiş) yıllık taksitlerini aynı şartlar içinde ödeyecektir.

Balkan Devletlerince ödenecek gecikmiş (birikmiş) yıllık taksitler, Türkiye'nin bu Devletler hesabına ödenimş olduğu para tutarında olmak üzere, Osmanlı Devlet Borcundan Türkiye'ye düşen payın gecikmiş (birikmiş) yıllık taksitlerinin ödenmesine ayrılacaktır.

Madde 54

(Çıkartılmıştır)

Madde 55

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 56

Teklif edilen metin:

Türk Hükümeti, kendisiyle ilgili oldukları ölçüde, Almanya ile yapılmış 28 Haziran 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 258 nci Maddesi hükümleriyle, bunun, Avusturya ile yapılmış 10 Eylül 1919 tarihli ve Macaristan'la yapılmış 4 Haziran 1920 tarihli Barış Andlaşmalarında karşılığı olan hükümleri uygulamayı yükümlenir. *Bu maddelerin hükümleri uyarınca, Türkiye, yukarıda sözü geçen Devletlerin uyrukları olan alacaklılar [hisse senetlerini ellerinde bulunduranlar, hâmiller] temsilcilerinin, bundan böyle, Osmanlı Devlet Borcu Meclisinde bulunmamalarına razı olur.*

(I) SAYILI EK'E AÇIKLAYICI NOT

(Çıkartılmıştır)

EK II.

LA HAYE MİLLETLERARASI DAİMÎ ADALET DİVANINA SUNULACAK SORULAR

(Çıkartılmıştır)

TÜRK TEMSİLCİ HEYETİNİN BİLDİRİSİ

Türk Temsilci Heyeti, bugüne kadar ödenmeden kalmış olan ve Berlin ve Teselya Andlaşmaları uyarınca kimi Balkan Devletlerine düşen borç paylarına ilişkin olarak aşağıdaki bildiride bulunmakla onur duyar:

13 Temmiz 1878 tarihli Berlin Andlaşmanın 33 ncü ve 42 nci Maddeleri uyarınca Karadağ ve Sırbistan, 24 Mayıs ve 2 Temmuz 1881 tarihlerinde İstanbul'da yapılmış Andlaşmaların 10 ncu maddeleri uyarınca da Yunanistan, Osmanlı Devlet Borcundan bir pay almakla yükümlü tutulmuşlardı.

İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği, Bâb-ı Âli'ye gönderdiği 6 Kasım tarihli notasıyla, yukarıda sözü geçen Devletlere düşmesi gereken borç paylarını bildirmiştir.

Bu Devletlerin Osmanlı Devlet Borcuna katılmalarını sağlamak için Osmanlı Hükümetinin yaptığı bir çok girişimden olumlu bir sonuç alınamamıştır.

Söz konusu katkı paylarının, bugün Lausanne'da imzalanan Barış Andlaşmasına ekli borçlar çizelgesi dışında bırakılmış olması, Türkiye'nin, kendi hakkından vazgeçmiş olduğu anlamına hiç de gelmemektedir. Tersine, Türk Temsilci Heyeti, Hükümetinin, Andlaşmalarla kesin olarak tanınmış olan bu katılma paylarının ödenmesini istemek hakkını saklı tuttuğunu bildirmekle onur duyar.

KESİM II.
ONARIMLAR

Madde 57

Teklif edilen metin:

Türkiye ile, (Yunanistan dışında) öteki Bağıtlı Devletler arasında, bu Devletler uyruklarının *ve onların uyrukluğunda olan tüzel kişilerin,* 1 Ağustos 1914 tarihiyle işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi arasındaki süre boyunca uğramış oldukları kayıp ve zararlardan dolayı Türk Hükümetine karşı öne sürecekleri istemlerle, Türk uyruklarının sözü geçen Devletlere karşı öne sürecekleri aynı nitelikteki istemler *ödeştirilmiş (compensées) sayılacaktır.*

Türkiye, Almanya ile yapılmış 28 Haziran 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 259 ncu Maddesinin 1 nci fıkrası, ve Avusturya ile yapılmış 10 Eylül 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 210 ncu Maddesinin 1 nci fıkrası uyarınca, Almanya'nın ve Avusturya'nın geçirmiş [transfer etmiş] oldukları altın paraların ödenmesini, Müttefik Devletlerden istememeğe razı olur. Türkiye, İngiltere'ye ısmarlanan savaş gemileri için ödenmiş bulunan paranın geri verilmesini İngiltere'den istememeği de kabul eder. 1 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı egemenliği altındaki bir ülkede bulunup da ortadan kalkmış olan ya da gerek savaş eylemlerinden gerek zoralımlardan, geçici ya da sürekli elkoymalardan, geçirim tedbirlerinden, gerekse zarar verici herhangi bir eylem ya da karardan zarar görmüş olan Müttefik uyruklarına ait mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin olarak Türkiye'ye karşı hiç bir istem öne sürülemeyecektir.

Bunun gibi, (Yunan orduları dışında) Müttefik orduları ya da yönetimlerince, 30 Ekim 1918 tarihine kadar, Türkiye ülkesinde elkonmuş ya da geçici olarak elkonmuş olan mallarla, Türk orduları ve yönetimlerince Müttefik Devletler ülkelerinde elkonulmuş ya da geçici olarak elkonmuş mallar konusunda hiç bir istemde bulunulamayacaktır.

Madde 58

Teklif edilen metin:

Türkiye'de Yunan ordusu ve Yunan makamlarınca verilmiş zararların onarılması, Türk Hükümetiyle Yunan Hükümeti arasında çözüme bağlanacaktır.*

Anlaşmazlık çıkarsa, Yunanistan'ın ödeyeceği paranın tutarı, hakemlik yoluyla saptanacaktır.

Madde 59-64
(Çıkartılmıştır)

KESİM III.
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Madde 65

Teklif edilen metin:

* Fransızca metinde "la répartiton" denilmektedir. Kesimin başlığı ise "réparations"dur. (S.L.M.)

(I) SAYILI KESİME EK I

1 KASIM 1914 TARİHİNDEN ÖNCEKİ OSMANLI DEVLET BORCU

Bu çizelge iki bölüme ayrılmıştır:

Birinci bölümü Müttefiklerin tasarısına uygundur. Burada ikinci bölüm verilmektedir.

Borçlanmalar ve Öndelikler [İstikraz ve Avanslar]	Sözleşme Tarihi	Faiz	Amortisman Fonu	İlk nominal Anapara	3 Kasım 1914 deki Anapara	Taksit ve ko-misyon	Amortisman süresi	Çıkaran Banka
Bağdat Ortaklığı	3/16 Haz. 1908	7	—	300.000	122.715			
Fenerler Yönetimi	5/18 Ağus. 1904	8	—	55.000	89.000			
Fenerler Yönetimi	5/16 Tem. 1907	8	—	300.000	14.970			
Köstence Kabloları Ortaklığı	27/9 Ekim 1904	4	—	17.335	12.135			
Tünel Ortaklığı...	....	—	—	3.000	985			
Öksüzler [Eytam] Sandığı	Çeşitli tarihler	—	—	153.147	132.000			
Deutsche Bank	13/26 Ağus. 1912	5,5	—	33.000	33.000			
Fenerler Yönetimi	3/16 Nisan 1913	7	—	500.000	555.412			
Anadolu Demiryolları Ortaklığı	23/5 Mart 1914	6	—	200.000	150.000			
1911 borçlanmasından öndelik [avans]. (55.000.000 Marklık 2 nci dilim)	9/22 Haz. 1911	5,5	—	2.976.000	—			
Banque Française (yol yapımı için) 15.000.000	24/11 Ekim 1911	5	—	660.000	1912 ile 1914 arasında ödenmiş olan öndelikler [avanslar]			
Banque Française (yol yapımı için) 10.000.000	20/3 Ekim 1912	7	—	440.000				
Türkiye Millî Bankası ile Selânik Bankası (1.500.000 İngiliz Liralık Hazine Tahvilleri)	1/14 Şub. 1922	5,5	—	1.650.000				
Osmanlı Bankası (25.000.000 Franklık ve 400.000 İngiliz Liralık Hazine Tahvilleri) ..	19/2 May. 1912	6,5	—	1.540.000				
Osmanlı Bankası (22.000.000 Franklık ve 272.000 İngiliz Liralık Hazine Tahvilleri)	11/24 Haz. 1912	7	—	1.267.200				
Osmanlı Bankası (28.750.000 Franklık Hazine Tahvilleri)	14/27 Ağust. 1912	7	—	1.265.000				
Tütün Rejisi	Haziran 1912	6	—	200.000				
Osmanlı Bankası	16/29 Ağust. 1912	6	—	300.000				
Osmanlı Bankasında işleyen (cari) hesapta kalan paranın tutarı	....	5 1/2	—	1.098.623	874.692			
TOPLAM	....	....	....	12.958.305	1.984.924			
GENEL TOPLAM	....	....	....	173.946.545	142.208.787			

Kendilerine Türkiye'den bir toprak parçası ayrılmış bulunan Devletler, bu toprak parçasında bulunan ve Osmanlı İmparatorluğu adına kütüğe geçirilmiş her türlü taşınır ve taşınmaz malları, herhangi bir karşılık ödemeksizin edinmiş olacaklardır.

Hazine-i Hassa'nın (Liste Civile), sözü geçen topraklarda bulunan ve kendi adına yazıtlı taşınır ve taşınmaz malları üzerindeki hakları saklı tutulmuştur.

Madde 66

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 67

Teklif edilen metin:

Türkiye, Almanya ile Versailles'da, 28 Haziran 1919 tarihinde yapılmış Barış Andlaşmasının 261 nci Maddesi, ve Avusturya ile 10 Eylül 1919 da, Bulgaristan ile 27 Kasım 1919 da ve Macaristan ile 4 Haziran 1920 de yapılmış Barış Andlaşmalarının bu konuyla ilgili maddeleri uyarınca, Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'ın, Türkiye'den olan bütün alacaklarının [Bağıtlı Devletlere] geçirilmesini kabul eder.

Bağıtlı öteki Devletler, kendilerine böylece geçirilmiş *alacaklardan Türkiye'yi aklanmış* [ibra edilmiş] saymaya razı olurlar.

Türkiye'nin, Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'dan olan alacakları da sözü geçen Bağıtlı Devletlere geçirilmiştir.

Madde 68

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 69

Teklif edilen metin:

Gerek ilk sürüme çıkartılan Türk kâğıt paralarına ilişkin 20 Haziran 1331 (3 Temmuz 1915), gerekse bu kâğıt paraların arkasında yazılı metin ile, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye] Yönetim Meclisine yükletilmiş bulunan bütün ödeme yükümlerine son verilmiştir.

Madde 70

(Çıkartılmıştır)

BÖLÜM III

(EKONOMİK HÜKÜMLER)

71 nci Maddeden 117 nci Maddeye kadar olan bu Bölüm Barış Andlaşmasından ayrılacaktır.

BÖLÜM IV
ULAŞIM YOLLARI VE SAĞLIK SORUNLARI

KESİM I.
ULAŞIM YOLLARI;

Madde 118-128

(Olduğu gibi tutulmuştur)

KESİM II
SAĞLIK SORUNLARI

Madde 129

Teklif edilen metin:

İstanbul Yüksek Sağlık Meclisi kaldırılmıştır. Türkiye kıyılarının ve sınırlarının sağlık açısından örgütlenmesiyle Türk yönetimi görevlidir.

SAĞLIK İŞLERİNE İLİŞKİN BİLDİRİ

Türk sağlık örgütünün, memleketin sağlık konusundaki ihtiyaçlarını tek başına karşılamağa ve durumun gerektirdiği bütün bilimsel tedbirleri almağa yetenekli olduğunu açıklamakla onur duymuş olan Türk Temsilci Heyeti, Türk Hükümetinin, sınırların sağlık bakımından yönetiminde danışman olarak ve beş yıl süreyle, Avrupa'lı üç uzman hekim atamak isteğinde olduğunu bildirir.

Bu hekimler Türk memurları [statüsünde] olacaklar ve Sağlık Bakanlığına bağlı bulunacaklardır.

Madde 130

Teklif edilen metin:

Türk bayrağı ile yabancı bayraklar arasında ayırım yapılmaksızın, bütün gemilerle yabancı Devletler uyruklarına, Türk uyruklarıyla aynı şartlar içinde tek ve aynı sağlık tarifesi uygulanacaktır.

Madde 131-133

(Olduğu gibi tutulmuştur)

BÖLÜM IV
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

1. SAVAŞ TUTSAKLARI

Madde 134-138

(Olduğu gibi tutulmuştur)

2. MEZARLAR

Madde 139-143

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 144

Teklif edilen metin:

Türk Hükümetince kullanımı bırakılacak toprak parçaları arasında, özellikle İngiliz İmparatorluğu için, 3 sayılı haritada gösterilmiş olan *Anzac* (Arı Burnu) bölgesindeki toprak parçaları da bulunmaktadır.

İngiliz İmparatorluğunun yukarıda adı geçen toprak parçasından yararlanması aşağıdaki şartlara bağlı olacaktır:

1. Bu toprak parçası, Barış Andlaşmasıyla belirtilen amacından başka herhangi bir amaçla kullanılamayacaktır; bu yüzden, hiç bir askerlik ya da ticaret amacıyla, ya da yukarıda belirtilen asıl amacı dışında kalan başka hiç bir amaçla kullanılamayacaktır.

2. Türk Hükümetinin, bu toprak parçasını – mezarlıkları da kapsamak üzere – denetlemeğe her zaman hakkı olacaktır.

3. Mezarlıkları korumakla görevli sivil bekçilerin sayısı, mezarlık başına bir bekçiden çok olmayacaktır. Mezarlıklar dışındaki toprak parçası için ayrıca bekçiler bulunmayacaktır.

4. Bu toprak parçasında, ister mezarlıklar içinde ister dışında, yalnız bekçiler için kesin olarak gerekli konutlardan başka konutlar yapılamayacaktır.

5. Bu toprak parçasının kıyısında, insan ya da yük yüklemeyi ya da karaya çıkartmayı kolaylaştıracak hiç bir rıhtım, dalga kıran ya da iskele yapılmayacaktır.

6. Bu toprak parçasını ziyaret için gerekli bütün işlemler yalnız Boğazlar'ın iç kıyısında yapılabilecek ve bu toprak parçasına Ege Denizi kıyısından girmeğe, ancak bu işlemlerin tamamlanmasından sonra izin verilecektir.

7. Bu toprak parçasını ziyaret isteğinde bulunan kimseler silâhlı olmayacaklardır; Türk Hükümetinin bu yasağın uygulanmasını denetlemeye hakkı olacaktır.

8. Türk Hükümeti 150 kişiyi aşan ziyaretçi topluluklarının gelişinden enaz bir hafta önce haberli kılınacaktır.

Madde 145-151

(Olduğu gibi tutulmuştur)

3. GENEL HÜKÜMLER

Madde 152

(Çıkartılmıştır)

BİLDİRİ

İstanbul'u işgal etmiş olan Devletlerin yargıçlarıyla yetkili makamlarına karşı, 30 Ekim 1918 tarihinden başlıyarak işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişine kadar, kendi uyruklarıyla yabancıların ya da Türk uyruklarının malları, hakları, çıkarları ve bu

kimselerin Türk yetkili makamlarıyla ilişkileri konusunda verilmiş kararlar ya da buyruklar yüzünden hiç bir istemde bulunulamayacaktır.

Madde 153

(Çıkartılmıştır)

Madde 154

Teklif edilen metin:

İşbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, Türkiye, ayrılmış ülkelere [topraklara] ait *olup da Türkiye'ye geçirilmiş [transfer edilmiş] bulunan* sivil, askerî, malî, yargısal ya da başka her türlü yönetim kurumlarına ilişkin arşivleri, kütükleri, plânları, senetleri ve her türlü belgeleri, vakit geçirmeksizin, ilgili Hükümetlere teslim edecektir.

İşbu Maddenin 1 nci fıkrasında belirtilen arşivlerden, kütüklerden, plânlardan, v.b. başka, askerî bir niteliği olmayan ve ayrılan topraklara ilişkin bulunan belgelerin örnekleri de, istekte bulunulursa ve karşılıklı olmak üzere, ilgili Hükümetlere verilebilecektir.

Bu işlemlerle ilgili giderler, bu belgeleri isteyen Hükümetlerce karşılanacaktır.

Yukarıdaki hükümler, 1912 den sonra, eski Osmanlı İmparatorluğundan Yunanistan'a geçirilmiş ilçeler [kazalar] içindeki taşınmaz mallara ilişkin tapu kütüklerine de uygulanacaktır.

Madde 155

Teklif edilen metin:

Bir önceki Maddenin hükümleri, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan topraklarda vakıfların yönetimine, ya da bu topraklarda yerleşmiş kimselerin ya da kurumların ilgili bulunduğu herhangi bir yerdeki özel vakıflara ilişkin her türlü arşiv ve belgelere de, aynı şartlar içinde, uygulanacaktır.*

Madde 156

(Çıkartılmıştır)

Madde 157

Teklif edilen metin:

Bağıtlı Yüksek Taraflardan birinin gemilerine ve mallarına ilişkin bütün kararlarla, mahkeme giderlerinin ödenmesine ilişkin olarak, öteki Tarafın ganimet mahkemelerince (juridictions de prises), 30 Ekim 1918 tarihine kadar verilmiş olan bütün kararlar ve buyruklar, karşılıklı olmak üzere, geçerli ve bağlayıcı sayılacaktır.

Bu tarihten sonra elkonmuş Türk bayrağını taşıyan gemiler sahiplerine geri verileceklerdir.

Madde 158

(Olduğu gibi tutulmuştur)

* Fransızca metinde "vakoufs" (S.L.M.)

Madde 159

(Çıkartılmıştır)

Üç ek madde teklif edilmektedir:

Madde ....

Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ile Lausanne'da 30 Ocak 1923 de imzalanmış nüfus [ahali] mübadelesine ilişkin Sözleşmenin kapsamı dışında kalan Yunanistan toprakları bakımından, Yunan Hükümeti ve işbu Andlaşma uyarınca ya da Balkan Savaşlarından sonra yapılmış andlaşmalar sonucu olarak kendilerine adalar ayrılmış bulunan Hükümetler, 30 Ekim 1914 tarihinden önce Türkiye ile Balkan Devletleri arasında yapılmış andlaşmalar ve sözleşmelerle öngörülmüş ilkeler uyarınca, kendi ülkeleri içindeki Müslüman vakıflarının haklarına saygı göstermeği yükümlenirler.

Madde ...

Bir önceki maddede belirtilen topraklar içinde taşınmaz mal mülkiyeti hakkı, kent ve köylerdeki taşınmaz mallara ilişkin Osmanlı kanununda öngörüldüğü biçimde, hiç bir kısıtlama olmaksızın, tanınacaktır.

*Sözü geçen topraklar [ülkeler] içinde taşınır ya da taşınmaz malı olan kimseler, kişisel konullarını [ikametgâhlarını] geçici ya da kesin olarak, bu toprak parçasının dışında seçmiş olsalar bile, bütün mülkiyet haklarından yararlanmayı sürdüreceklerdir. Bunları kiraya verebilecekler ya da üçüncü kişiler eliyle yönetebileceklerdir.**

Yukarıda sözü geçen toprakların katılmasından önce kazanılmış [muktesep] haklarla, yetkili Türk makamlarınca verilmiş bulunan yargısal belgeler ve resmî senetler, hukuk bakımından tersi ispatlanmadıkça, geçerli sayılacak ve bunlara aykırı davranılamayacaktır.

Madde ...

Yunanistan dışında oturan Müslümanlarla, Yunanistan'dan ya da Girit adasından göç etmiş olan ve oralarda taşınmaz mal [emlâk] sahibi bulunan Müslümanlar, Batı Trakya dışarıda kalmak üzere, Yunan ülkesinde bulunan mallarına ilişkin konularda, Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923 de Lausanne'da imzalanmış nüfus [ahali] mübadelesi Sözleşmesinin 10 ncu Maddesi hükümlerinden yararlanacaklardır.

Madde 160

(Olduğu gibi tutulmuştur)

BİLDİRİ TASARISI

(Olduğu gibi tutulmuştur)

II. BOĞAZLAR REJİMİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME TASARISI

(Bu Sözleşme tasarısı tümüyle olduğu gibi tutulmuştur)

*** Bu son cümle 1924 Türkçe çevirisinde yoktur. (S.L.M.)**

III. TRAKYA SINIRLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME TASARISI

ÖNSÖZ (*Préambule*)

(Olduğu gibi tutulmuştur)

BARIŞ ANDLAŞMASINA KONULACAK MADDELER TASARISI

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 1

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 2

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 3

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 4

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 5

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde .... *(eklenmiştir)*

Doğu demiryolunun Kuleli-Burgaz ile Bulgar sınırı arasındaki parçası Türkiye ve Yunanistan temsilcilerinin denetimi ve gözetimi altında işletilecektir.

Türkiye'den gelecek ya da Türkiye'ye gidecek yolcular ve mallar [ticaret eşyası] bu demiryolu parçasını, hiç bir vergi ya da resim ödemeksizin ve hiç bir pasaport denetimi işlemine bağlı kılınmaksızın, serbestçe transit olarak geçeceklerdir.

Edirne'den Türkiye'nin bir başka yerine giden, ya da Türkiye'nin bir başka yerinden Edirne'ye gelen yolcular ve mallar [ticaret eşyası], ana demiryolundan demiryolu koluna yön değiştirmek için gerekli olan duruş sırasında, Karaağaç'da hiç bir vergi ya da resim ödemeyecekler e onlara hiç bir yoklama ya da denetim uygulanmayacaktır.

Edirne'ye gidiş-gelişi sağlamak için, [söz konusu] demiryolu kolunu tümüyle Türkiye işletecek ve bu demiryoluyla Edirne'den Karaağaç'a gidecek yolcular ve mallar [ticaret eşyası] gidecekleri yere geciktirilmeden gönderileceklerdir.

IV. TÜRKİYE İLE MÜTTEFİK DEVLETLER ARASINDA YERLEŞMEYE [İKAMETE] VE YARGI YETKİSİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME TASARISI

Teklif edilen metin:

Bir yandan,

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN, ROMANYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ,

Ve öte yandan,

TÜRKİYE,

Bağıtlı Taraflardan birinin uyruklarının öteki Tarafın ülkelerinde yerleşme şartlarını ve yargı yetkisine ilişkin sorunları çağdaş Devletler hukuku uyarınca düzenlemeği isteyerek,

Bu amaçla bir Sözleşme yapmağı kararlaştırmışlar ve adları aşağıda yazılı Tamyetkili Temsilcilerini atamışlardır:

. . . .

. . . .

Temsilciler, yetki belgelerini gösterdikten ve bu belgeler usulüne uygun ve geçerli kabul edildikten sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

Madde 1

(Çıkartılmıştır)

KESİM I

YERLEŞME ŞARTLARI

ALT-KESİM I.

GİRİŞ VE YERLEŞME

Madde 2

Teklif edilen metin:

Bütün Türkiye ülkesinde, öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları, kişileri ve malları bakımından, ortak Devletler hukuku (*Droit international commun*) uyarınca kabul ve işlem göreceklerdir. Söz konusu uyruklar, kişileri, malları, hakları ve çıkarları bakımından, Türkiye'de, *ülke kanunlarının* tam ve sürekli korumasından yararlanacaklardır. Bu uyruklar, Türkiye'ye giriş ve orada yerleşme (*établissement*) bakımından tam bir serbestlik içinde olacaklar ve böylece, *ülkede yürürlükte olan kanunlara ve kolluk [polis] düzenlerini de kapsamak üzere, kurallara* uygun davranmak şartıyla, Türkiye'ye gidip gelebilecekler ve orada oturabileceklerdir.

Yukarıdaki hükümler, Türkiye'nin, yurt dışından gelecek göç dilediği gibi izin verme ya da bunu yasaklama hakkına halel vermez.

Madde 3

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 4

Teklif edilen metin:

Türkiye'de, öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının, her çeşit taşınır ya da taşınmaz mal edinmeğe, bunları mülkiyetlerinde tutmağa ya da başkasına geçirmeğe hakları

olacaktır; özellikle, bu malları satış, değiş-tokuş, bağış, vasiyet ya da başka her hangi bir biçimde kullanabilecekleri gibi, bu malları miras, bağış ya da vasiyet yoluyla da edinebileceklerdir.

Bağıtlı Devletlerin uyrukları, Türkiye'de, *yalnız Türk uyrukları için saklı tutulmuş olanlar dışında, ülkede yürürlükte olan kanunlara ve buyruklara uygun davranmak şartıyla,* Türk uyruklarına izin verilen her çeşit ticaret, meslek, endüstri ya da işletme ile uğraşabileceklerdir.

Madde 5

Teklif edilen metin:

Taşıma ortaklıklarıyla [şirketleriyle] sigorta ortaklıklarını da kapsamak üzere, ticaret, endüstri ve maliye ortaklıklarıyla, genel olarak *Müttefik* Devletlerden birinin ülkesinde gereği gibi kurulmuş ya da bu ülkelerde yasalara uygun olarak tanınmış bulunan ortaklıklar *Türkiye'de de tanınacaklar* ve bunların yetenekleri ile dâva hakları kendi ulusal kanunlarınca saptanacaktır.

Bu gibi ortaklıkların yerleşmelerine, işlemlerine ve taşınmaz ya da başka mallardan yararlanmalarına ilişkin konularda, bu ortaklıklar Türk kanunlarının hükümlerine bağlı olacaklardır.

Madde 6

Teklif edilen metin:

Türkiye'de öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları, *askerlik hizmetlerine ilişkin* kanunlara bağlı olmayacaklardır. Söz konusu uyruklar, askerlik hizmeti yerine sayılacak her çeşit hizmetten, her çeşit yükümden ya da malî yükümlerden [vergiden] bağışık olacaklardır.

Kamu yararına olduğu yasalara uygun olarak kabul edilmiş bir nedene dayanmadıkça ve bu durumda da kendilerine adaletli ve önceden [peşin] ödenecek bir zarar-giderim [tazminat] verilmedikçe, söz konusu uyrukların malları kamulaştırılamayacak ya da bu uyruklar mallarından yararlanma haklarından geçici bile olsa, yoksun bıraktırılamayacaklardır. Önceden ilân edilmedikçe, hiç bir kamulaştırma yapılmayacaktır.

Madde 7

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 8

Teklif edilen metin:

Türkiye'nin, başka bir Devlete, bu Devlet uyruklarının [Türkiye'de] yerleşmeleri, meslek, ticaret ya da endüstri işlerinde çalışmaları bakımından tanınmış olabileceği ya da ileride tanıyabileceği herhangi bir ayrıcalık, *aynı şartlar içinde,* öteki Bağıtlı Devletlere de uygulanabilir sayılacaktır.

Madde 9

(Çıkartılmıştır)

ALT-KESİM II.

Madde 10

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 11

Teklif edilen metin:

Taşıma ortaklıklarıyla sigorta ortaklıklarını kapsamak üzere, öteki Bağıtlı Devletlerden birinin kanunu uyarınca kurulmuş *ve işbu Sözleşmenin 5 nci Maddesine uygun olarak* Türkiye'de yerleşmiş bulunan ya da orada iş yapan *ticaret,* endüstri ve maliye ortaklıklarına, Türk kanununa göre Türkiye'de kurulmuş aynı nitelikteki ortaklıklara uygulananlardan başka ya da daha ağır – ne nitelikte ya da nasıl bir adla olursa olsun – hiç bir vergi, resim ya da malî yüküm uygulanmayacaktır.

Söz konusu ülkelerin firmalarının ya da ortaklıklarının, Türkiye'de, *işbu Sözleşmenin 5 nci Maddesine uygun olarak,* yerleşmiş bulunan ya da Türkiye'de iş yapan kollarına, şubelerine, ajanslarına [acentalarına] ya da başka temsilciliklerine de aynı hükümler uygulanacaktır; şu kadar ki, bu kollar, şubeler, ajanslar [acentalar] ve temsilcilikler, Türkiye'de yatırılmış gerçek sermayeleri üzerinden ya da, vergi uygulanacak sermaye açıklanamaz veya denetlenemez ise, bu sermayeyi kestirmeye yarayabilecek olan gerçek kazanç ve gelirler üzerinden vergiye bağlanacaklardır.

Madde 12

Teklif edilen metin:

Türkiye, yurtta ulusal endüstrinin desteklenmesi için şimdi varolan ya da ileride konulacak malî bağışıklıklardan Müttefik Devletler uyruklarını da yararlandırma yeteneğini elinde tutar.

Madde 13

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 14

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 15

(Çıkartılmıştır)

Madde 16

Teklif edilen metin:

Kapitülasyonlara son verilmiş olduğu için, Türkiye, yabancı Devletlerin uyruklarına, kendi uyruklarına sağladığından daha elverişli bir işlemde bulunmayacak ve yukarıda *vergilere ilişkin* hükümlerde öngörülen konular bakımından eşit işlemde bulunma ilkesini uygulayacaktır.

Madde 17

(Çıkartılmıştır)

KESİM II
YARGI YETKİSİ

Madde 18

Teklif edilen metin:

Türkiye'de, öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları, yabancı olmaları yüzünden ya da Türkiye'de oturdukları veya yerleştikleri yer olmaması yüzünden, hiç bir kefillik [kefalet] akçesi ya da depozito yatırmak zorunda bırakılmaksızın, Türk mahkemelerine, her bakımdan Türk uyruklarına eş durumda ve onlarla aynı şartlar altında, serbestçe başvurabilecekler, dâvacı ya da dâvalı olabileceklerdir; *ancak, bunların, uyruğu bulundukları ülkede ya da Türkiye'de yerleşmiş olmaları şarttır.*

Madde 19

Teklif edilen metin:

Türkiye'de, öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları arasında ya da bunlarla Türk uyrukları arasında çıkan ve Türkiye'de bulunan *taşınmaz mallara ilişkin dâvalara, taşınmaz malın bulunduğu yerin Türk mahkemesince bakılacaktır.*

Öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları arasında, ya da bu uyruklarla Türk uyrukları arasındaki taşınır mallara ilişkin dâvalarla, hukuk ya da ticaret dâvalarına, Türk mahkemelerinde bakılacaktır.

Madde 20

Teklif edilen metin:

Kişisel durum [kişi halleri, *statut personnel*] konularında, başka bir deyimle evlenme ve aile birliği, boşanma, ayrılık, cihaz, babalık, hısımlık [nesep], evlât edinme, yetenek [ehliyet], erginlik [rüşt], korumanlık [vasilik, *tutelle*], görmenlik [kayyımlık, *curatelle*], kısıtlama (*interdiction*) konularına ilişkin bütün sorunlarla, genel olarak *öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının aile hukukuna* ilişkin sorunlarda, taraflar hangi ülkenin uyruğu iseler, o ülkenin ulusal mahkemeleri ya da yetkili başka ulusal makamları yetkili olacaktır.

Bu hükümler, Türk mahkemelerinin, yukarıdaki fıkrada belirtilen konulara ilişkin çeşitli sorunlara, tarafların ulusal kanunları uyarınca bakmalarına engel değildir. Bu yola gidilirse, kişisel duruma [kişi hallerine] ilişkin kararlar, ancak ilgili taraflar için ve karara bağlanan dâva bakımından kesin hüküm niteliğinde olacaktır.

Taşınır mallara ilişkin anlaşmazlıklarla, mirasçılığa ya da bağışa ilişkin ve miras hakkıyla ya da mirasın bölüştürülmesiyle ilgili sorunlar, ölenin uyruğu olduğu Devletin ülkesindeki mahkemelerce ya da yetkili başka makamlarca ve ülkenin ulusal kanunları uyarınca karara bağlanacaktır.

Taşınmaz mallara ilişkin anlaşmazlıklarla, mirasçılığa ya da bağışa ilişkin ve miras hakkıyla ya da mirasın bölüştürülmesiyle ilgili sorunlar, yalnız ve ancak, taşınmaz malların bulunduğu ülkenin mahkemelerince ya da yetkili başka makamlarınca ve bu ülkenin kanunlarına uygun olarak karara bağlanacaktır.

Bu konuda kural-dışı [istisna] olarak, öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının, *yukarıda ulusal mahkemelerin yetkisi içinde tutulan* konularda, dâvayla ilgili bütün

taraflar, bu mahkemelerin yetkisini kabul ettiklerini yazılı olarak bildirirlerse, Türk mahkemeleri, söz konusu tarafların ulusal kanunları uyarınca hüküm vermek üzere dâvaya bakmaya yetkili olacaklardır.

Madde 21

Teklif edilen metin:

Türkiye'de öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları, ceza dâvaları konusunda, bu uyruklarca Türkiye'de işlenen bütün suçlar ve kabahatlar (*crimes, délits et contraventions*) bakımından olduğu kadar, *üçüncü Devlet ülkesinde işlenmiş olup da Türk kanunları uyarınca Türk mahkemelerinin yetkisine giren suçlar ve kabahatlar bakımından da*, bu Devletlerin, uyruklarının yurt dışında işledikleri suç ve kabahatlar üzerindeki yargılama yetkilerine halel gelmeksizin, Türk mahkemelerinin yargılama yetkisi içinde olacaklardır.

Madde 22

(Çıkartılmıştır)

Madde 23

Teklif edilen metin:

Türkiye ile öteki Bağıtlı Devletler arasındaki ilişkilerde, mahkeme kararlarının yürütülmesine, mahkeme belgeleriyle bu nitelikte olmayan belgelerin bildirilmesine, yargısal yardıma, mahkeme harç ve giderlerinin ödenmesine ilişkin kararlarla, *parasız yargısal [adlî] yardıma* ilişkin bütün konular, ilgili Devletler arasında yapılacak özel sözleşmelerle düzenlenecektir.

KESİM IV.
OKULLAR, DİN YA DA HAYIR KURUMLARI

Madde 24

(Çıkartılmıştır)

Madde 25

(Çıkartılmıştır)

KESİM III*
SON [NİHAÎ] HÜKÜMLER

Madde ...

(Yeni Madde)

İşbu Sözleşme hükümlerinin öteki Bağıtlı Devletlerin Türkiye'deki uyruklarına ya da ortaklıklarına uygulanması – sömürgelerini, domnionlarını, koruma altındaki ülkelerini,

* Fransızca metinde ve 1924 Türkçe çevirisinde (III) sayısı verilmiştir. (S.L.M.)

v.b. kapsamak üzere – bu Devletlerin ülkelerinde Türk uyrukları ve ortaklıkları bakımından tam bir karşılıklı davranışta bulunma [mütekabiliyet] kesin şartına bağlıdır.

Bu Devletlerden biri, kendi ulusal kanunlarını öne sürerek ya da başka bir nedenle, söz konusu hükümlerden herhangi biri bakımından, karşılıklı davranışta bulunmayı reddederse, bu Devlet uyruklarıyla ortaklıkları da, Türkiye'de bu aynı hükümden yararlanamayacaklardır.*

Madde 26

Teklif edilen metin:

İşbu Sözleşme onaylanacaktır.

Onama belgeleri mümkün olan en kısa süre içinde Paris'te sunulacaktır.

İşbu Sözleşme, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasıyla aynı şartlar altında yürürlüğe girecek *ve beş yıllık bir süre için yürürlükte kalacaktır.*

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yukarıda adları belirtilen Tamyetkili Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

LAUSANNE'da, ... 19 ...... tarihinde, yalnız bir tek nüsha olarak düzenlenmiştir; bu nüsha Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin arşivlerine konulacak ve bu Hükümet, İmzacı Devletlerden her birine, bunun, doğruluğu onaylanmış bir örneğini verecektir.

YERLEŞME SÖZLEŞMESİNE EK BİLDİRİ

Türk Temsilci Heyeti, 30 Ekim 1914 tarihinden önce, Türkiye'de varoldukları tanınmış ve Fransa, İngiltere ve İtalya'ya bağlı bulunan öğretim kurumları, hastaneler ve yardım [hayır] kurumlarının varlıklarını sürdüreceklerini bildirir. Bununla birlikte, bu kurumlar, hiç bir bahane ile ve hiç bir biçimde, Türkiye'nin çıkarlarına ve Türk kanunlarına aykırı herhangi bir propagandada ya da eylemde bulunmayacaklardır.

Yukarıda sözü geçen kurumlar (oeuvers et institutions) her çeşit malî yükümler [vergi] bakımından, benzer Türk kurum ve kuruluşlarıyla eşit düzeyde işlem görecekler ve bunların bağlı oldukları kanunlara ve tüzüklere bağlı olacaklardır.

V. ARNAVUTLUK'UN OSMANLI DEVLET BORCUNUN ÖDENMESİNE KATILMASI KONUSUNDA BİLDİRİ TASARISI

(Olduğu gibi tutulmuştur)

VI. TÜRKİYE İLE MÜTTEFİK DEVLETLER ARASINDA TİCARET SÖZLEŞMESİ TASARISI

ÖNSÖZ (*Préambule*)

Teklif edilen metin:

TÜRKİYE İLE MÜTTEFİK DEVLETLER ARASINDA TİCARET SÖZLEŞMESİ TASARISI

Bir yandan,

* Bu fıkra 1924 Türkçe çevirisinde yoktur. (S.L.M.)

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN, ROMANYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ,

Ve öte yandan,

TÜRKİYE,

Ekonomik ilişkilerinin *uluslararası* hukuk temeline dayalı olarak, ticareti desteklemeye ve alış-verişlerini kolaylaştırmağa en elverişli koşullar içinde kurmak isteyerek,

Bu amaçla, bir Sözleşme yapmağı kararlaştırmışlar ve aşağıda adları gösterilen Tam yetkili Temsilcilerini atamışlardır:

. . . .

. . . .

Temsilciler, yetki belgelerini gösterdikten ve bu belgeler usulüne uygun ve geçerli bulunduktan sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

Madde 1

(Çıkartılmıştır)

Madde 2

Teklif edilen metin:

İşbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle, öteki Bağıtlı Devletlerin ülkelerinden çıkan ya da bu ülkelerden gelen doğal ürünlerle işlenmiş malların Türkiye'ye sokulmalarında uygulanabilecek tarifeler, *1 Ekim 1916 tarihinde yürürlüğe konulan ve eşyanın ağırlığını göz önünde tutan Osmanlı nesnel tarifesindeki (tarif spécifique ottoman) tarifeler olacaktır.*

Madde 3

Teklif edilen metin:

1916 tarifesinde yazılı ve kâğıt para ile ödenen vergilere uygulanabilecek arttırma katsayıları (*coéfficients de majoration*) *1 Mart 1923* de yürürlükte olan katsayılar olacaktır.

Bununla birlikte, bu tarihte yurda sokulmaları yasaklanmış ya da 12 yi aşan bir katsayı uygulanan maddeler için, sözü edilen katsayı uygulanacaktır. (I) sayılı Ek Çizelge'de sayılan maddelere 9 katsayısı uygulanacaktır.

Türk kâğıt Lirası ile Türk altın Lirası arasındaki ortalama fark, *1923 Şubat ayındaki* farka göre ve *üç* ay süreyle enaz % 30 bir artış ya da eksiliş gösterdikçe, yukarıda saptanan katsayılar ve 5 *katsayısı* olduğu gibi tutulacaktır.

Bu durumda ve Türk kâğıt parasının değerinde aynı ölçüde her artış (*revalorisation*) ya da azalıştan (*dévaluation*) sonra, Türkiye, *üç* aylık kambio ortalamasıyla beliren değer artışına ya da azalışına eşit bir oran içinde, katsayıyı indirecek ya da yükseltecektir.

Bununla birlikte, Türk parasının değerinin arttırılması durumunda, Türkiye, ancak, bugün 5 katsayısı uygulanan vergiler için *Türk altın Lirasının değeri beş kâğıt Liradan daha aşağı düştüğü anda,* bu 5 katsayısını indirmek zorunda olacaktır.

Para reformu yapılırsa, yukarıda saptanan çeşitli katsayılar, gümrük

vergilerinin yansımasına halel getirmeyecek biçimde, yeni ve eski para arasındaki farka göre değiştirilecektir.

Madde 4

Teklif edilen metin:

Türkiye, aşağıda belirtilen konular için gerekli görülenler dışında, yurda mal sokmaya ve yurttan mal çıkartmaya ilişkin yasakları, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişiyle kaldırmağı ve işbu Sözleşme yürürlükte kaldığı sürece bunları yeniden koymamağı yükümlenir. [Yasaklama uygulanabilecek konular şunlardır:]

(1) Ulusun beslenmesi ve ekonomik çabaları için vazgeçilmez zorunlukta olan kaynakları korumak;

(2) *Ulusun ekonomik rejimini tehdit edebilecek ağır sakıncaları önlemek;*

(3) Devletin güvenliğini sağlamak;

(4) İnsanları, hayvanları ve bitkileri salgın hastalıklara, hayvan hastalıklarına [*épizooties*] ve bitki hastalıklarına [*épiphyties*] karşı korumak;

(5) Afyon ve başka zehirleyici maddelerin kullanılmasını önlemek;

(6) Türkiye'de kullanılması yasak olan alkollü ürünlerin yurda sokulmasını yasaklamak;

(7) Altın paranın ya da altın maddenin yurt dışına çıkartılmasını önlemek;

(8) *Devlet tekelleri kurmak ya da kurulmuşları sürdürmek.*

Öteki Bağıtlı Devletlerden her birince, kanunlarına göre hakgözetir bir karşılıklı davranış [mütekabiliyet] tanınması şartıyla, Türkiye, söz konusu yasakları, hiç bir bakımdan ayırım gözetmeksizin uygulamayı ve yasaklanmış maddeler için kural-dışılıklar [istisnalar] tanırsa ya da izinler verirse, bağıtlı hiç bir Devletin ticaretinin zararına olarak, bağıtlı başka bir Devletin ya da herhangi bir Devletin ticaretini gözetmemeği yükümlenir.

Madde 5

Teklif edilen metin:

Öteki Bağıtlı Devletlerde çıkan ya da bu ülkelerden gelen mallara, Türkiye'de üretilen eş ya da benzer maddelerden alınanları aşar ölçüde *hiç bir harcama [tüketim] vergisi uygulanmayacaktır.*

Bundan başka, Türkiye, kendi uyruklarıyla öteki bağıtlı Devletlerin uyrukları arasında aynı eşitlik şartları içinde kalmak üzere, (II) sayılı Ek'in çizelgesindeki ürünlerden, bu Çizelgede belirtilen harcama [tüketim] vergileri almağa devam edecektir.

Madde 6

Teklif edilen metin:

Öteki Bağıtlı Devletlerden her birince, kendi kanunlarına uygun olarak, Türkiye'ye hakgözetir bir karşılıklı davranış [mütekabiliyet] tanınması şartıyla, Türkiye, doğal ya da işlenmiş ürünlerinden herhangi biri üzerinde koymuş olabileceği ya da koyabileceği her yurt dışına mal gönderme [ihracat] vergisini, niteliği ya da adı ne olursa olsun – vergi bağışıklıklarıyla, dolaylı ya da doğrudan

yollarla, Bağıtlı Devletlerden her birinin ticaretine zarar verecek bir farklı tutum yaratmadan – bu malların gideceği bütün ülkeler için aynı biçimde uygulayacaktır.

Madde 7

Teklif edilen metin:

Türkiye'de, *1 nci maddenen 5 nci maddeye* kadar olan hükümlerden yararlanma, *İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya için,* işbu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinden başlıyarak beş yıllık bir süreyle *ve öteki* Bağıtlı Devletlerden her birine de *bir yıllık bir süreyle tanınmıştır.*

Yukarıda belirtilen Devletler, ayrıca, gerek eski sözleşmeler, gerek yeni tedbirler ve sözleşmeler uyarınca, sözü geçen Maddelerde öngörülen konularda, Türkiye'nin, başka herhangi bir ülkeye tanıyabileceği kadar elverişli işlemlerden de yararlanacaklardır; ancak, Türkiye'nin, işbu Sözleşme uyarınca Türkiye'den ayrılmış bulunan ülkelere *ya da, sınır ticareti bakımından sınırdaş başka bir Devlete,* tarifeler konusunda ya da genel olarak ticaret konularında tanıyabileceği özel üstünlükler bunun dışında kalmaktadır.

Madde 8

Teklif edilen metin:

Bununla birlikte, kendi kanunları uyarınca herhangi bir yabancı ülkeye *tanıdığı ya da daha önce tanımış olduğu* işlemler kadar elverişli olan işlemleri, *işbu Sözleşmenin bütün süresi boyunca* Türkiye'ye tanımayacak olan Bağıtlı Devletlerden hiç biri, *işbu Kesimin* hükümlerinden yararlanmayı istemeyecektir.

Yeni Madde

Bağıtlı Yüksek Taraflardan her biri, yurda sokulan ürünlerin kökeni [çıktığı yer] olan ülkeyi belirtmek üzere, yurda sokulan malın bu ülkenin ulusal ürünlerinden ya da yapınlarından [mamullerinden] olduğunu ya da uğradığı değişikliğe göre böyle sayılması gerektiğini gösteren resmî bir bildirinin sunulmasını, yurda mal sokan kimselen [ithalâtçıdan] isteyebilecektir.

İşbu *Andlaşmaya (I) sayılı olarak bağlı bulunan örneğe uygun düzenlenmiş köken belgeleri [menşe şehadetnameleri, certificats d'origine], gerek Ticaret ya da Tarım Bakanlıklarınca, gerek malı gönderenin bağlı olduğu Ticaret Odalarınca, gerekse malın gideceği ülkece yetkili sayılacak herhangi bir organ ya da toplulukça verilecektir. Köken belgeleri, malın gideceği ülkenin bir diplomasi ya da konsolosluk temsilcisince onaylanacaktır.*

Malı gönderen (l'expéditeur), gönderilen malla birlikte giden köken belgesine rağmen, bu malın anlaşmazlığa yol açabileceğini düşünmekteyse, hem köken belgesini düzenleyen kimsenin hem de bu malın gideceği ülkenin bir diplomasi ya da konsolosluk temsilcisince atanacak teknik bir görevlinin düzenleyeceği ve imzalayacağı bir denetleme belgesiyle (certificat de vérification) köken belgesini doğrulatabilecektir. Bu görevli, denetim işlemini yapabilmek için her türlü kanıtları ya da gerekli belgeleri isteyebilecektir. Gönderilen mal bir denetleme belgesiyle birlikte gelmişse, gümrükte, ancak hile durumunda ya da malın yerine bir başka mal konmuş olduğu sanılmaktaysa, bu mala yasal denetim (expertise légale) uygulanacaktır.

Malın gideceği ülke, ticarî bir nitelikte mal göndermenin söz konusu olmadığını kabul ederse, paketler için köken belgesi gerekmeyecektir.

Madde 9

(Çıkartılmıştır)

EK I.

Teklif edilen metin:

9 Katkasıyısı Uygulanacak Maddeler

65. Patates.
69. Portakal.
121. Şekerle hazırlanmış şeyler.
130. Maden suları.
178. Parlak deriler.
180. Domuz derileri.
185-187-188. Ayakkabılar.
192. Eldivenler.
200-201. İşlenmemiş ya da işlenmiş kürkler.
217-218. Mobilyalar.
270. *Şimdiki durumda yasaklanmış bulunan maddeler.*
273-274 ve 275. El işlemeleri, dantelâlar ve pamuk şeritleri.
302. Kaba ipek kırpıntısı.
305. Tüller, v.b.
306. İpek tüller, v.b.
308. İpekli dokumalar.
311-312. İpekli çamaşırlar.
314. İpekli kumaş ve elbise parçaları (*passementerie*).
324. Yün atkılar ve kuşaklar.
339. Giysiler [giyim eşyası].
348. Yazlık, kışlık şemsiyeler, v.b.

EK II.

Teklif edilen metin:

Çay	40	kuruş	kilosu
Kahve	20	–	–
Petrol	6	–	–
Pirinç	10	–	–
Margarin	80	–	–
Stearin'li mumlar	30	–	–

Âdi sabun	5	–	–
Yeni ve kullanılmış torbalar	5	–	–
Baharat	30	–	–
Kibritler	1/2	–	kutusu
Mumlu kibritler	1	–	–
Sigara kâğıdı	1	–	50 yaprağı
Çakmaklar	25	–	tanesi
Şeker	15	–	kilosu
Bisküi			
Çikolata	içlerinde bulunan şeker yüzdesine göre tüketim (harcama) resmi uygulanır.		
Süt özü			
Şekerlemeler ve *glükoz (glucose)*			
Alkolsüz içkiler (gazozlar ve limonatalar) ...			
Tömbeki	40	kuruş	kilosu

KESİM II

Madde 10

Teklif edilen metin:

Türkiye, aynı konuda kendisine karşılıklı işlemde bulunulması şartıyla, Türk bayrağını taşıyan gemilere uygulamakta olduğuna eşit bir işlemi, ya da herhangi bir başka Devlete uygulamakta olduğu ya da uygulayabileceği daha elverişli bir işlemi, öteki Bağıtlı Devletlerin gemilerine uygulamağı yükümlenir.

Bağıtlı Yüksek Taraflardan *her biri*, balık avcılığını, deniz kabotajını – başka bir deyimle, kendi ülkesinin bir limanından alınan malların aynı ülkenin bir başka limanına deniz yoluyla taşınmasını – ve liman hizmetlerini – başka bir deyimle, çekme (*remorquage*), kılavuzluk ve ne nitelikte olursa olsun her türlü iç hizmetleri – *kendi uyruklarının ya da ulusal bayrağının* tekelinde tutma hakkını saklı bulundurmaktadır.

Madde 11

Teklif edilen metin:

Her çeşit malı yurda sokma [ithal etme] ya da yurt dışına gönderme [ihraç etme], yurda gelen ya da yurt dışına giden yolcuları taşıma hakkı, ve gemilerin liman, dok, rıhtım ve dışlimanlarda (*rades*) durmalarına, yük almalarına ve boşaltmalarına ilişkin bütün kolaylıklardan yararlanma konusunda, *Türkiye ile öteki Bağıtlı Devletler arasında*, karşılıklı olmak [mütekabiliyet] şartıyla, eşit işlem uygulanacaktır.

Bunun gibi, gene karşılıklı olmak şartıyla, Hükümet, görevliler, özel kişiler, her çeşit dernek ve kurumlar adına ya da yararına olarak, gemilerden sağlık resimleri, liman, rıhtım, demirleme, kılavuzluk, karantina, fener vergileri [resimleri] ve bunlara benzer başka vergiler, malî yükümler ve ödemeler konusunda kesin bir eşitlik uygulanacaktır.

Yurda sokulan ya da yurt dışına gönderilen mallara uygulanabilecek resim ve vergiler ancak bu malların çıktıkları ve geldikleri yerle, gönderildikleri yerlere göre saptandığından ve Birinci Kesimdeki hükümler uyarınca, bunlar bütün öteki Bağıtlı Devletlere de uygulanabilir olduğundan, Türkiye, karşılıklı olmak şartıyla, yurda sokulan ya da yurt dışına gönderilen mallara, bunları getiren ya da götüren geminin bayrağına, varış ya da kalkış limanlarına, geminin yolculuğuna ve iskelelerde duruşuna dayanan hiç bir farklı vergi, ek vergi, ya da niteliği ve adı ne olursa olsun, hiç bir malî yüküm arttırması uygulamamağı da yükümlenir.

Madde 12

Teklif edilen metin:

Gemilere (*navires et bateaux*) ve bunların yükleriyle yolcularına ilişkin olarak savaştan önce Türkiye'nin geçerli sayılabilecek her çeşit belgeleri, Türkiye, öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının gemileri bakımından, geçerli ve Türk gemilerine verilmiş belgelerle eşdeğerde sayacaktır.

Bu hükümler, ancak Türkiye'de, Türk gemilerine (navires et bateaux) verilen belgelerin (certificats et documents), öteki Bağıtlı Taraflarca, kendi verdikleri belgelere eşdeğerde sayılması durumunda geçerli olacaklardır.

Madde 13

(Çıkartılmıştır)

KESİM III.

Madde 14

Teklif edilen metin:

Türkiye, öteki Bağıtlı Devletlerden herhangi birinin ülkesinde çıkan doğal ya da işlenmiş ürünleri, ticaret işlemlerinde her çeşit haksız rekabete karşı korumak üzere gerekli bütün yasama ve yönetim tedbirlerini almağı ve yargı [adalet] yollarını açık tutmağı, *karşılıklı olmak [mütekabiliyet] şartıyla*, yükümlenir.

Türkiye, üzerinde, iç ya da dış anbalajlarında, çıkış yerlerine, cinsine, niteliğine ya da özelliklerine ilişkin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yanıltma amacıyla konmuş her türlü markalar, adlar, yazılar ya da işaretler de taşıyan bütün ürünlerin ya da malların yurda sokulmasını, ya da bunların yurt dışına gönderilmesini, yurt içinde yapımını, dağıtımını, satımını, ya da satışa çıkartılmasını, *karşılıklı olmak şartıyla*, uygun düşecek tedbirlerle cezalandırmayı ve yasaklamayı yükümlenir.

Madde 15

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Madde 16

Teklif edilen metin:

Türkiye, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişinden başlıyarak, oniki aylık bir sürenin geçmesinden önce*:

(1) Endüstri mülkiyetinin korunmasına ilişkin olup, 2 Haziran 1911 de Washington'da değiştirilen 20 Mart 1883 tarihli Uluslararası Paris Sözleşmesine, edebiyat ve sanat yapıtlarının korunmasına ilişkin olup, Berlin'de 13 Kasım 1908 de değiştirilen, 9 Eylül 1886 tarihli Uluslararası Bern Sözleşmesi ile, edebiyat ve sanat yapıtlarının korunmasına ilişkin 20 Mart 1914 tarihli Bern Ek Protokolüne – *çeviri [tercüme] hakkına ilişkin hükümler saklı kalmak çekincesiyle [ihtirazî kaydıyla]* – öngörülen biçimde katılmağı yükümlenir.

(2) Aynı sürenin sona ermesinden önce, Türkiye, sözü geçen Sözleşmelerdeki ilkeler uyarınca, öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının endüstri, edebiyat ve sanat yapıtları mülkiyetini etkili kanunlarla tanımağı ve korumağı – *yukarıdaki çekinceyle* – yükümlenir.

Madde 17

(Olduğu gibi tutulmuştur)

KESİM IV.

SON [NİHAÎ] HÜKÜMLER

Madde 18

Teklif edilen metin:

Bağıtlı Devletler, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişi anında, özerk bir hükümeti olan Dominion'ların ve egemenlikleri ya da yetkileri [otoriteleri] altında bulunan sömürgelerinin, koruma altındaki ülkelerinin (*protectorat*), sahibi bulundukları toprakların ya da deniz-aşırı ülkelerin tümüne ya da bir kısmına, işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmayacağını bildirme hakkını saklı tutarlar; bu durumda Türkiye, sözü geçen Dominion'lar, sömürgeler, koruma altındaki ülkeler, sahip bulunulan topraklar ve ülkelere karşı, işbu Sözleşmenin yükümleriyle bağlı sayılmayacaktır.

Yukarıda sayılan sömürgeler, koruma altındaki ülkeler, v.b., işbu Sözleşmeden yararlanma dışı bırakılmamışlarsa, Türkiye'ye karşı bu Sözleşme hükümlerinden her birini uygulama konusunda ve karşılıklı davranma [mütekabiliyet] ya da ençok gözetilen ulus [en fazla müsaadeye mazhar millet] işlemlerinden, bu Sözleşmede hangisi belirtilmişse, o işlemi uygulayacaklardır.

Madde 19

(Çıkartılmıştır)

Madde .... (*eklenmiştir*)

İşbu Sözleşme, I nci Kesimdeki hükümler bakımından, bir yandan Türkiye, öte yandan İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya arasında beş yıllık bir süre için ve yukarıda sayılan

* Takım I, Cilt 1, Kitap 2, s. 128 deki çevirimizde, yanlışlıkla "sonra" yazılmıştır. (S.L.M.)

Devletlerden başka Devletlerle Türkiye arasında bir yıllık bir süre için yapılmıştır.

İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Kesimlerdeki hükümlerin süresi beş yıldır.

Bağıtlı Taraflardan her biri, bu sürelerin bitiminden önce, bir başka Devletin öne sürebileceği istek üzerine, yeni ticaret andlaşmaları yapmak için her an görüşmelere girişmeği ve bu görüşmeleri istekle yürütmeği yükümlenir.

Yukarıda öngörülen sürelerin bitiminden önce, yeni hükümler üzerinde anlaşmaya varılamazsa, Bağıtlı Yüksek Taraflardan her biri davranış özgürlüğünü elde etmiş olacaktır.

Madde 20

(Olduğu gibi tutulmuştur)

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yukarıda adları belirtilen Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

LAUSANNE'da ....

VII. GENEL AFFA İLİŞKİN BİLDİRİ TASARISI

ÖNSÖZ (*Préambule*)

(Olduğu gibi tutulmuştur)

§ 1

(Olduğu gibi tutulmuştur)

§ 2

Teklif edilen metin:

Bunun gibi, işbu Barış Andlaşması uyarınca Türkiye'den ayrılmış topraklarda oturanlardan hiç kimse, gerek 1 Ağustos 1914 tarihinden 20 Kasım 1922 tarihine kadar geçen süre içinde Türkiye'ye karşı ya da Türkiye'den yana siyasal *ya da askerî* davranışı yüzünden, gerekse işbu Andlaşma uyarınca uyrukluğunun saptanması yüzünden, tedirgin edilmeyecek ya da incitilmeyecektir.

§ 3

(Olduğu gibi tutulmuştur)

Yeni Paragraf

Türkiye'nin işgal altında kalan bölgelerinde siyasal, askerî ya da ortak hukuka (droit commun) aykırı suçlar yüzünden Müttefik makamlarınca tutuklanan ya da kovuşturulanlarla, güvenlik, kolluk [polis] nedenleri ya da herhangi başka bir nedenle Türkiye dışına çıkartılmış olan Türk uyrukları, daha önce hüküm giymiş olup olmadıklarına bakılmaksızın, Barış Andlaşmasının imzasından hemen sonra Türk Hükümetine geri verilecektir.

§ 4

(Olduğu gibi tutulmuştur)

§ 5

Teklif edilen metin:

Bütün Devletlerin duymakta olduğu genel barış isteğini paylaşan Türk Hükümeti, savaş yüzünden dağılmış aileleri yeniden bir araya getirmek ve meşru hak sahiplerini mallarına yeniden kavuşturmak amacıyla, Müttefiklerin koruyuculuğu altında ve 20 Ekim 1918 tarihiyle 20 Kasım 1922 tarihi arasında yapılmış işlemlere itiraz etmemek niyetinde olduğunu açıklar.

Bununla birlikte, böyle bir niyet, ilgililerin başvurmaları üzerine, söz konusu işlemlerin yeniden gözden geçirilmesine engel olmayacaktır. Kişilere ve mallara ilişkin hak istemleri, Kızılay'la Kızılhaç'ın birer temsilcilerinden kurulu bir Komisyonca incelenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa, bu temsilciler bir üst-hakem seçeceklerdir; bu seçimde anlaşmaya varamazlarsa, bu üst-hakem, La Haye'deki Milletlerarası *Daimî* Adalet *Divanınca* atanacaktır.

LAUSANNE'da, ... 19 .... tarihinde, yalnız bir nüsha olarak düzenlenmiştir; bu nüsha Fransa Cumhuriyeti Hükümeti arşivlerine konulacak ve bunun, doğruluğu onaylanmış bir örneği İmzacı Devletlerden her birine verilecektir.

GENEL AFFA İLİŞKİN BİLDİRİYE EK PROTOKOL

Genel affa ilişkin Bildiri'nin 1 nci maddesi hükmü yürürlükte kalmakla birlikte, Türk Hükümeti, sözü geçen maddede öngörülen kimseler kategorisine giren 150 kişinin Türkiye'de oturmalarını (séjour) ya da Türkiye'ye girişini yasaklamak hakkını saklı tuttuğunu bildirdiğinden, Müttefik Hükümetler bu çekinceyi [ihtirazî kaydı] öğrenmiş bulunmaktadırlar.

Bunun sonucu olarak, Türk Hükümeti, söz konusu kimselerden şimdi Türkiye'de bulunanları yurtdışı edebilecek ve yabancı ülkelerde bulunanların Türkiye'ye dönüşünü yasaklayabilecektir.

Türk Hükümeti, bu kimselerin Türkiye'de bulunan mallarını – Barış Andlaşmasının imzası tarihinden başlayarak altı aylık bir süre içinde bu kimseler doğrudan doğruya ya da vekilleri aracılığıyla tasfiye etmemişlerse – tasfiye edebilecektir.

LAUSANNE'da, ... 1923 tarihinde, bir nüsha olarak düzenlenmiştir; bu nüsha Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin arşivlerine konulacak ve bunun, doğruluğu onaylanmış bir örneği İmzacı Devletlere verilecektir.

VIII. TÜRKİYE'DE ADALETİN YÖNETİMİNE İLİŞKİN BİLDİRİ TASARISI

Teklif edilen metin:

BİLDİRİ

Türk Temsilci Heyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, yabancılara Türk mahkemelerinde, iyi bir adalet sağlamağı her bakımdan güvence altına almağa ve egemenliğini tümüyle kullanarak, hiç bir yabancı karışımı [müdahalesi] olmaksızın bu adaletin yerine getirilmesine göz kulak olmağa yetenekli bulunduğunu daha önce belirtmek fırsatını bulmuştu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, göreneklerde ve uygarlıktaki

gelişmenin haklı göstereceği bütün reformları gerçekleştirmek için araştırma ve incelemelere girişmeğe de aynı ölçüde hazırdır.

Böyle bir düşünceyle, Türk Temsilci Heyeti, aşağıdaki Bildiride bulunmağı gerekli görür:

Türk Hükümeti, Milletlerarası Daimî Adalet Divanınca, 1914-1918 Savaşına katılmamış ülkelerin uyrukları olan hukukçular arasından düzenlenecek bir çizelgeden seçeceği hukuk danışmanlarını, beş yıldan az olmamak üzere gerekli göreceği bir süre için, derhal hizmete almak niyetindedir; bu danışmanlar Türk memurları [statüsünde] olacaklardır.

Bu hukuk danışmanları, Adalet Bakanlığına bağlı olacaklar, Bakanlıktaki hukuk reformları komisyonlarının çalışmalarına katılacaklar ve özellikle İstanbul ve İzmir kentlerinde, hukuk, ticaret ve ceza mahkemelerinin işleyişini izlemekle, ve gerek hukuk, ticaret ve ceza konularında mahkemelerin yönetimi, gerekse cezaların ya da kanunların uygulanması yüzünden doğabielcek bütün yakınmalara bakmakla ve Türk kanunlarına tam olarak uyulmasını sağlamak üzere, Adalet Bakanlığına bu konuda bilgi vermekle görevli olacaklardır.

Ceza işlerinde, her zaman, kamu güvenliğinin bundan zarar görmemesi ya da soruşturma işleminin gereği gibi yürütülmesinin aksamaması şartıyla, kefalete bağlıyarak salıverme yoluna gidilecektir.

Hukuk ya da ticaret konularında, her türlü hakemlik sözleşmelerine ya da hakemliği öngören hükümlere başvurma izni vardır; böylece verilen hakemlik kararlarının, ilk derece [bidayet] mahkemesi Başkanının onayı (visa) üzerine, yürürlüğe konulmaları zorunlu olacaktır; Mahkeme Başkanı ancak, kararın kamu düzenine aykırı olması durumunda onayını (visa) vermeyebilecektir.

IX. SON [NİHAÎ] SENET TASARISI

MÜTTEFİKLERİN TASARISI	TÜRK KARŞI TASARISI
İngiliz İmparatorluğu, Fransa ve İtalya Hükümetleri, Japon Hükümeti ile görüş birliği içinde, Doğu'da barışı kesin olarak yeniden kurmak özlemiyle, bir yandan Yunanistan'ı, Romanya'yı, Sırp-Hırvat-Sloven Devletini ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'ni, öte yandan da Türkiye'yi, bütün Uluslar için eşit ölçüde istenir bir sonucu sağlayacak hükümleri birlikte incelemeğe çağırmış olduklarından;	İngiliz İmparatorluğu, Fransa ve İtalya Hükümetleri, Japon Hükümeti ile görüş birliği içinde, Doğu'da barışı yeniden kesin olarak kurmak özlemiyle, bir yandan Yunanistan'ı, Romanyayı, Sırp-Hırvat-Sloven Devletini ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'ni, öte yandan da Türkiye'yi, bütün Uluslar için eşit ölçüde istenir bir sonucu sağlayacak hükümleri birlikte incelemeğe çağırmış olduklarından;
Bundan başka, bu Konferansda görüşülmesi gerekecek konular arasında özellikle Boğazlar sorununun, Ka-	Bundan başka, bu Konferansda görüşülmesi gerekecek konular arasında özellikle Boğazlar sorununun, Ka-

radeniz'e kıyıdaş Bulgaristan ve Rusya'yı görüşmelere ve alınacak kararlara katılmaya çağırarak, incelenmesi gerektiği kanısında bulunduklarından;

Ve Üçüncü Devletlerin, çıkarlarına doğrudan doğruya değinen sorunlara ilişkin düşüncelerini, Konferansa gerek sözlü gerekse yazılı olarak, fakat görüşmelere katılmaksızın bildirmelerini ve bu Devletlerden son savaş sırasında, İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya ile birlikte savaşmış olanların ekonomik ve malî konuların görüşülmesine katılmalarını da kabul etmeğe karar verdiklerinden;

Bütün bunların sonucu olarak, aşağıda imzaları bulunanlar, Lausanne'da toplanmışlar ve 20 Kasım 1922 den ... 1923 tarihine kadar yapılan toplantılar sonunda, aşağıdaki senetleri [belgeleri] kararlaştırmışlardır:

I. Barış Andlaşması ve Ek Bildiri;

II. Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme;

III. Trakya Sınırlarına İlişkin Sözleşme;

IV. Türkiye'de Yabancılara Uygulanacak Rejime İlişkin Sözleşme;

V. Arnavutluk'un Osmanlı Devlet Borcunun Ödenmesine Katılmasına İlişkin Bildiri;

VI. Türkiye ile Ticaret Rejimine İlişkin Sözleşme;

VII. Genel Affa İlişkin Bildiri;

VIII. Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Ek Protokol;

IX. Savaş Tutsaklarıyla Gözaltı Edilmiş Sivillerin Geri Verilmesine İlişkin Anlaşma.

radeniz'e kıyıdaş Bulgaristan ve Rusya'yı görüşmelere ve alınacak kararlara katılmaya çağırarak, incelenmesi gerektiği kanısında bulunduklarından*;

Bütün bunların sonucu olarak, aşağıda imzaları bulunanlar, Lausanne'da toplanmışlar ve 20 Kasım 1922 den ... 1923 tarihine kadar yapılan toplantılar sonunda, aşağıdaki senetleri [belgeleri] kararlaştırmışlardır:

I. Barış Andlaşması ve Ek Bildiri;

II. Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme;

III. Trakya Sınırlarına İlişkin Sözleşme;

IV. *Türkiye ile Müttefik Devletler arasında yerleşmeye [ikamete] ve yargı yetkisine ilişkin Sözleşme:*

V. Arnavutluk'un Osmanlı Devlet Borcunun Ödenmesine Katılmasına İlişkin Bildiri;

VI. *Türkiye ile Müttefik Devletler Arasında Ticaret Sözleşmesi;*

VII. Genel Affa İlişkin Bildiri;

VIII. Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Ek Protokol;

IX. Savaş Tutsaklarıyla Gözaltı Edilmiş Sivillerin Geri Verilmesine ve Mübadelesine İlişkin Anlaşma.

* Fransızca metinde bulunan bu paragraf, 1924 Türkçe çevirisinde yoktur. (S.L.M.)

Bu hükümlere olan inançla, aşağıda imzaları bulunanlar, işbu Senedin altına imzalarını atmışlar ve mühürlerini basmışlardır.

Lausanne'da, ... bin dokuz yüz yirmi üç tarihinde, yalnız bir nüsha olarak düzenlenmiştir; bu nüsha Fransa Cumhuriyeti Hükümeti Arşivlerine konulacak ve bu Senedin doğruluğu onaylanmış birer örneği Konferans'da temsil edilmiş bütün Devletlere verilecektir.

DİPNOT

1 Türk Temsilci Heyeti, 31 Ocak [1923] tarihindeki andlaşma tasarısı ile 2 Şubata [1923] kadar bu tasarıda yapılan değişiklikleri esas almıştır. Türk karşı-tasarısı, bu metni, sol sütunda göstermektedir; her maddenin karşısında, sağ sütunda, hiç bir değişiklik istenmemişse, "olduğu gibi tutulmuştur" (maintenu) denilmektedir; değişiklik yapılmışsa, değişikliğe uğratılmış madde metni bütünüyle yazılmakta, değişiklik gören parçaların altı her iki sütunda da çizilmektedir.
Cilt I de verilen metinleri yeniden basmamak için, burada, Türk karşı-tasarısının Müttefik Temsilci Heyetlerinin sundukları tasarıdan farklı olan maddelerinin alınmasıyla yetinilmiştir. [Resmî Tutanakta bu not vardır. (S.L.M.)]

XI
ÇAĞIRAN DEVLETLER DIŞİŞLERİ BAKANLARIYLA JAPONYA TEMSİLCİSİNİN,

TÜRKİYE DIŞİŞLERİ BAKANI İSMET PAŞA'YA, 8 MART 1923 TARİHLİ YAZISINA KARŞILIK OLARAK, GÖNDERDİKLERİ BİRBİRİNE EŞ MEKTUPLARIN METNİ

28 Mart - 1 Nisan 1923

EKSELÂNS,

İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Hükümetleri, geçen Ocak ayının 21 inde, Lausanne'da Türk Temsilci Heyetine sunulan Barış Andlaşması tasarısıyla buna ekli Sözleşme ve Bildiri tasarılarında birtakım değişiklikler yapılmasını teklif etmek üzere, 8 Mart tarihinde kendilerine gönderdiğiniz mektuba ekli notayı özenle incelemişlerdir.

Bu Hükümetler, Ekselânsınızın sunduğu çeşitli teklifleri ve bunları desteklemek üzere öne sürdüğü kanıtları, şimdilik, ayrıntılarıyla tartışmaya girişmek niyetinde değillerdir. Şu var ki, bu Hükümetler, geçen Şubatın 4 ünde, Lausanne'da, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Japon Temsilci Heyetlerine gönderdiğiniz mektuplarda Sizin de çözüme bağlanmış olarak kabul buyurduğunuz çeşitli sorunları Ekselânsınızın yeniden tartışma konusu yapmasına, üstelik, karşı-teklifleriniz arasında, tümüyle yeni sorunlar ortaya çıkaran bir çok maddeler tasarıları koymuş bulunmasına şaşmaktan da kendilerini alamamaktadırlar. Bununla birlikte, Türkiye ile Bağıtlı Taraflar arasında adaletli ve sürekli bir barış yapılmasını hızlandırma bakımından duydukları güçlü istekle, Çağıran Devletler, Ekselânsınızın notasında ve bu notaya ekli karşı-tekliflerde ortaya atılan çeşitli noktaları görüşmeğe hazır bulunduklarını hemen belirtmek de istemektedirler; şu kadar ki, bu görüşmeler sonucunda Çağıran Devletlerin karar alma özgürlüğü saklı tutulması ve 3 Şubat notanızda öne sürülmemiş olup da, daha önce kararlaştırılmış bulunan ülke

[toprak] sorunlarıyla ilgili hükümlerde temelden bir değişiklik yapabilecek nitelikte herhangi bir teklifin bu görüşmeler dışında bırakılmasını da, kendiliğinden anlaşılacağı üzere, bu Hükümetler, çekince [ihtirazî kayıt] olarak öne sürmektedir.

Öte yandan, Ekselânsınız, yerleşme [ikamet] ve yargı yetkisi Sözleşmesinin konusu olan hükümlerin karşılıklı olmasına [mütekabiliyetine] özel bir önem verir göründüğünden, Çağıran Devletler, Türkiye'nin karşılıklı olma [mütekabiliyet] ilkesinden yararlanmasını, uygulamada mümkün olabilecek biçim ve genişlikte tanımak üzere, bu Sözleşmenin yeniden kaleme alınmasını, ilke bakımından kabul ettiklerine Ekselânsınızın inanmasını istemekle mutluluk duymaktadırlar.

Aynı zamanda, Çağıran Devletler, Ekselânsınızın 8 Mart tarihli mektubuna ekli notada değiştirilmeden olduğu gibi tutulan 31 Ocak tarihli Andlaşma tasarısının maddelerinden hiç biri üzerinde yeniden tartışma açılmasına yer olmadığını düşünmektedirler; meğer ki, Andlaşmanın başka yerlerinde yapılacak bir değişiklik, [daha önce] kabul edilmiş maddelerde de değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmış ola. İkinci olarak, Çağıran Devletler, mektubunuzun kapsadığı karşı-teklifler arasında bulunan, adaletin yönetimine ilişkin Bildiri konusunda Türk karşı-tasarısını, Müttefiklerin bu konudaki 3 Şubat tarihli ilk tasarısıyla bağdaştırmak için bütün çabalarını harcamağa hazır iseler de, bu Devletlerin, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Türk Temsilcilerinin Beau Rivage Otelinde yaptıkları toplantıdan sonra açıklanan Müttefiklerin bildiri tasarısındaki değişikliklerden herhangi biriyle bağlıymış gibi sayılmamaları da gerekmektedir.

Çağıran Devletler Hükümetlerinin, durumlarını açıklığa kavuşturmaları gereken bir başka nokta daha vardır. Ekselânsınızın notasında, ekonomik hükümlerin Andlaşmadan ayrılmasını ve Andlaşmanın imzalanmasından sonra, ekonomik hükümlerin Taraflar arasında görüşmelere konu olmasını teklif etmektesiniz. Ekselânsınızın da bildiği üzere, Çağıran Devletlerin Türk Temsilci Heyetiyle uzun görüşmelerden sonra sunmuş bulundukları maddeler tasarısı, Çağıran Devletlerin ve uyruklarının çok önemli [hayatî] çıkarları söz konusu olan birtakım konular kapsamaktadır. Böyle olunca, Çağıran Devletler, Ekselânsınızın sunduğu karşı-teklifleri görüşmeğe hazır olduklarını şimdi bildirirken, bu görüşmelerin, ekonomik hükümleri de kapsayacağının iyice bilinmesi gerekmektedir. Kaldı ki, Çağıran Devletler, yeni görüşmeler sırasında ve karşılıklı birtakım ödünlerle [tâvizlerle], Andlaşmaya konulacak bu çeşit hükümler üzerinde bir anlaşmaya varmanın mümkün olacağını da düşünmektedirler.

Bu hükümlerden bir kaçı, Türkiye'deki Müttefik Devletler uyrukları ile bu uyrukların sermaye yatırmış bulundukları ortaklıklara [şirketlere] kazanılmış [muktesep] haklarının ve 1914 den bu yana meydana gelmiş olaylardan zarara uğramış çıkarlarının korunmasını olduğu kadar, sözleşmelerinin (*contrats*), bu olayların doğurduğu yeni ekonomik koşullara uydurulmasını da sağlıyacak kuralları görüş birliği içinde saptamak amacını gütmektedir. Bu önemli sorunun çözüme bağlanmasını hızlandırmak amacıyla, Müttefik Devletler Hükümetleri, bu konuyla ilgili uyruklarını bu Barış Andlaşması tasarısına konulmuş hükümlere dayanarak, Türk Hükümetiyle düzenlemelere varabilmek için, bu Hükümetle görüşmelere girişmeye çağırmış bulunmaktadırlar. Bu görüşmeler mutlu bir sonuca

varırsa, Müttefik Devletler Hükümetleri bu düzenlemelerin yapıldığını görmüş olacaklarından, Andlaşma tasarısında aynı konuya ilişkin olarak öngörülen şimdiki hükümlerin varlık nedeni de kalmayacak ve barışın yapılması bu yüzden büyük ölçüde kolaylaşmış gibi görünecektir. Öngörülen düzenlemelerin yapılmaması durumundadır ki, Müttefik Devletler, uyruklarının çok önemli [hayatî] çıkarlarını bu yoldan korumak amacıyla, asıl Barış Andlaşmasına, geçen 31 Ocak tarihli tasarıdaki hükümlere benzer ayrıntılı hükümler konulmasında direnmek zorunda olacaklardır.

Üstelik, birtakım ayrıntıların çözüme bağlanmasını, Türk Hükümetiyle igili Hükümetlerden her biri arasında ileride yapılacak görüşmelere bırakarak, ekonomik hükümlerden bir kaçını, gerekirse, daha genel bir biçimde ele almak da mümkün olacaktır.

Ülke değişiklikleri, Ekonomik hükümler ve Adaletin yönetîmine ilişkin Bildiri konusunda, yukarıdaki düşünceler saklı kalmak çekincesiyle [ihtirazî kaydıyla], Çağıran Devletler öteki Bağıtlı Tarafların Temsilcileriyle birlikte, bir an önce, Lausanne'da görüşmelere girişmek üzere, Temsilciler göndermenizi Ekselânsınıza bildirmekle onur duymaktadırlar.

Çağıran Devletler, bu görüşmelerde, her iki tarafın da aynı ölçüde iyi niyet göstermesiyle, barışın güçlükle karşılaşmaksızın yapılmasının mümkün olacağı kanısındadırlar; Çağıran Devletler, Türk Hükümetinin bu konudaki istek ve dileklerine ilişkin olarak, kendilerine Ekselânsınızın vermiş bulunduğu güvenceyi memnunlukla senet saymaktadırlar; Çağıran Devletler, bu duyguları ve bu umutları paylaşmakta, bu tutumu, Lausanne'da yeniden toplanacak Konferansın başarısı yönünde hayırlı bir işaret saymaktadırlar.

XII
ÇAĞIRAN DEVLETLERİN BİRBİRİNE EŞ NOTALARINA, TÜRK HÜKÜMETİNİN,

İSTANBUL'DAKİ MÜTTEFİKLER YÜKSEK-KOMİSERLERİNE, 8 NİSAN 1923 TARİHİNDE SUNDUĞU KARŞILIK

Ankara, 7 Nisan 1923

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, 8 Mart 1923 tarihli yazısına karşılık olarak, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Hükümetlerinin notalarını almakla onur duymuştur.

Türk Hükümetince öne sürülen karşı-tekliflerin, Türk Temsilci Heyetinin 4 Şubat tarihli mektubunda çözüme bağlanmış gibi sayılabilecek sorunlara, Müttefikler Hükümetlerinin düşündükleri biçimde, bir kez daha dönülmesi anlamına gerçekten gelip gelmediği sorununu tartışma konusu yapmak istemeksizin; Hükümetim, gerek 8 Mart tarihli notada, gerekse bu notaya ekli karşı-tekliflerde ortaya konulan noktaları görüşmeğe, Çağıran Devletlerin hazır bulunduklarını açıklayan bildiriyi memnunlukla öğrenmiştir. Hükümetim, bu karşı-tekliflerden hiç birinin, ülke sorunlarına ilişkin hükümlerde esaslı bir değişiklik kapsamadığı gibi, Müttefik Devletlerce hakgözetir olarak kabul edilmemiş ya da kabul edilemeyebilecek hiç bir değişiklik de kapsamadığı kanısındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türkiye'ye, karşılıklı olmak [mütekabiliyet] ilkesinden yararlanması tanımak üzere, yerleşme [ikamet] Sözleşmesinin yeniden kaleme alınmasını [Çağıran] Devletlerin kabul etmelerinden duyduğu memnunluğu özellikle belirtmek ister. Türk Hükümeti, bu Devletlerin, aynı hakgözetirlik anlayışı içinde, bu Sözleşmeye ilişkin olarak Türkiye'nin öne sürdüğü haklı öteki görüşleri de olumlu bir davranışla göz önünde tutacaklarına inanmaktan da kendisini alamamaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Çağıran Devletlerin, Türkiye'de adaletin [yargı] yönetimine ilişkin Türk karşı-tasarısını Müttefiklerin tasarısıyla bağdaştırmağa çalışacaklarına sözverirken, ilgili Müttefik Devletlerle görüş birliği içinde daha önce çözüme bağlanmış bulunduğunu haklı olarak düşünmekte olduğu önemli bir sorun üzerinde yeniden bir tartışma açma eğilimi göstermelerinden duyduğu hayreti gizleyemez. Gerçekten, Türk karşı-teklifleri arasına alınmış bulunan metin, aslında, bir Türk tasarısı değil, Müttefikler adına davranan Temsilcilerle Türk Temsilcilerinin, Bağıtlı her iki Tarafın tasarılarını birbirine yakınlaştırmak amacıyla harcadıkları en büyük çabaların ürünüdür; özellikle, "M. Montagna formülü" adıyla tanınan bu çözüm, 4 Şubatın ertesi günü, Müttefik Devletlerce yapılan telkinler sırasında, hem sözlü hem de yazılı olarak, bir çok kez doğrulanmıştır.

Ekonomik hükümlere gelince, Türk Temsilci Heyeti, bunların görüşülmesine ara vermemekle birlikte, bu hükümlerin Andlaşmadan ayrılmasına ilişkin teklifiyle, bütün ulusların özlemekte oldukları barışın gerçekleştirilmesinin hızlandırılmış olacağı kanısında bulunmaktaydı. Lausanne'dan ayrıldıktan sonra, Müttefik Devletlerin gerek sözlü gerekse yazılı olarak yapmış oldukları telkinler ve bildiriler, bize, bu teklifin kabul edilmiş olduğu sanısını vermişti. Müttefiklerin, önce kabul ettiklerini açıkladıktan sonra, bundan, bir kez daha caymalarının ve ekonomik hükümlerin Andlaşma ile aynı zamanda görüşülmesini istemelerinin, barışın gerçekleştirilmesini daha güçleştirmesinden ya da geciktirsmesinden haklı olarak korkulabilir. Bununla birlikte, Türkiye, askıda kalmış ekonomik sorunların olumlu bir biçimde çözümlenmesi yolunda Müttefik Devletlerce açıklanan isteği gerçek değeriyle göz önünde tutarak, uluslararası görüşmelere her zaman konu olabilcek sorunların tartışılmasına karşı çıkmamaktadır. Türkiye, Müttefik Devletlerce de teklif edildiği üzere, vaktiyle vermiş bulunduğu ayrıcalıklardan [imtiyazlardan] yararlananları doğrudan doğruya görüşmelerde bulunmağa çağırmıştır. Üstelik, bu ayrıcalık sahiplerinden birtakımıyla hakgözetir düzenlemeler de yapılmıştır.

Lausanne'da yeniden toplanacak Konferansın başarısı konusunda Çağıran Devletlerce açıklanan umut ve dileklere katılarak ve Türk Temsilcilerinin mümkün olduğu kadar bir an önce yola çıkmalarına ilişkin Çağıran Devletlerin isteğine uyarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bu Temsilcilerini, sözü geçen kentde [Lausanne'da], önümüzdeki 23 Nisanda, öteki Yüksek Tarafların Temsilcileriyle görüşmelere girişebilmeleri için göndereceğini, İngiltere, Fransa, İtalya, ve Japonya Hükümetlerine bildirmekle onur duyar.

İmza: İSMET

XIII
KONFERANS ÇALIŞMALARININ YENİDEN BAŞLAMASI

Türk Hükümetinin 7 Nisan tarihli notasını aldıktan sonra, Çağıran Devletler, Konferans çalışmalarının yeniden başlaması için 23 Nisan [1923] tarihinin saptanmasında, Türk Temsilci Heyetiyle görüş birliğinde olduklarını, Konferans Genel Sekreterliğine bildirmişlerdir. Genel Sekreterlik, bu durumu, 12 Nisanda, çeşitli Temsilci Heyetlerinin bilgisine sunmuştur.

Rus Temsilci Heyetine gelince, 4 Nisanda M. Vorowski'nin ortaya attığı bir soruya karşılık olarak, Genel Sekreter, Boğazlar Sözleşmesinin 1 Şubat tarihinde görüşülmüş olduğu biçimdeki metninde herhangi bir değişiklik yapılmasının Türk Temsilci Heyetince istenmemiş olduğunu ve, bu durumda Rus Temsilci Heyeti, M. Tchitcherine'in 1 Şubat tarihinde benimsediği davranışa aykırı olarak, bu Sözleşmeyi imzalamaya hazır olduğunu bildirirse, Rus Temsilci Heyetinin, imza tarihinden zamanında haberli kılınması için gerekli tedbirlerin alınacağını, M. Vorowski'ye bildirmiştir.

(Birinci Takım, Dördüncü Cildin Sonu)

BİRİNCİ TAKIMIN SONU.

DİZİN

DİZİN

TARİH

Doğu Sorunu Matthew Smith Anderson

Osmanlı Döneminde İki Dava Yaşar Şahin Anıl

Kayseri Cezaevi Günlüğü Celal Bayar

Osmanlı Kenti Maurice M. Cerasi

On Yıllık Savaşın Günlüğü İzzeddin Çalışlar - Dr. İsmet Görgülü

Atatürk haz. Yücel Demirel

Osmanlıcılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk Paul Dumont

Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi Ahmed Lûtfî Efendi

Doğu'da Kahve ve Kahvehaneler
Editörler: Hélène Desmet – Grégoire – François Georgeon

Doğu'da Mizah Editörler: Irène Fenoglio – François Georgeon

II. Dünya Savaşı Tarihi Liddell Hart

İstanbul'da Gündelik Hayat Ekrem Işın

Osmanlı'da Avrupa Finans Kapitali Haydar Kazgan

Dünya ve Türkiye Açısından Atatürk haz. Suna Kili

Yunanlıların Anadolu Macerası A. A. Pallis

Osmanlı İmparatorluğunun Tarihsel Coğrafyası Donald Edgar Pitcher

Yeniçerilerin Kahiresi André Raymond

Milli Mücadele Albümü haz. Necdet Sakaoğlu

Türkiye'de Kongre İktidarları Bülent Tanör

Atatürk'te Konular Ansiklopedisi Seyfettin Turhan

İsmet İnönü Necdet Uğur

Cumhuriyetin 75 Yılı

Y A P I K R E D İ Y A Y I N L A R I

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-363-208-8
Takım no 975-363-203-7

